

Lisa 4. AINEVALDKOND “SOTSIAALAINED” JA RIIGIKAITSEÕPETUS

“Püha Johannese Koolis kohtuvad ajatu ja tänapäevane, kristlikud väärtused ja nüüdisaegne õpikäsitus. Koolihariduse kõrval on oluline, et inimene ei kaotaks sidet oma hingega, oma nähtamatu ja igavikulise identiteediga, sest vaid nii saab kujuneda terviklik isiksus.” PJK tutvustus

Sotsiaalainete ainevaldkonnakava põhineb riiklikul õppekaval. Samuti on lähtekohaks kristlik inimesekäsitus ja väärtussüsteem.

Sotsiaalainete valdkonda kuuluvad ajalugu, inimeseõpetus ja ühiskonnaõpetus. Nendes ainetes õpilane mõtestab minevikumailma, õpib tundma nüüdisühiskonda ja nägema enda kohta selles, ta kujundab oma tõekspidamisi, omandab kultuuripärandit, ideid ja väärtusi. Õpetaja on õpilasele innustav vestluspartner, jagades süsteemseid teadmisi ja ärgitades mõtlema. Õpetaja on ka tähelepanelik kuulaja ja toetav teejuht, kes aitab õpilasel ennast leida ning kasvada inimesena.

Sotsiaalainete valdkonna printsiibid:

- Ühiskondlikes aruteludes on õpetaja positsioon olla ühendaja, mitte lõhestaja.
- Õpetaja ei suru peale oma maailmavaadet, vaid aitab õpilasel leida enda oma, kehtestades piiri seal, kust algab autoritaarsus, inimvihkajalikkus ja totalitarism.
- Õpetaja loob õppimist toetava keskkonna koostöös õpilastega. Ta armastab oma ainet ja armastab oma õpilasi. See armastus on nõudlik. Andes vabaduse, nõuame ka vastutust. Soosides loovust, seame ka reeglid.

Missioon:

Õppetöö eesmärk on, et õpilasest kasvaks korralik kodanik, hästi hakkama saav, algatusvõimeline ja vastutustundlik täiskasvanu, hea ning altruistlik inimene.

Inspiratsiooniks õpetajale on järgnevad palvesõnad:

*“Issand, tee minust rahu tööriist;
kus on vihkamine, lase mul külvata armastust,
kus on ülekohus, seal andestust,
kus on kahtlus, seal usku,
kus on meelebeide, seal lootust,
kus on pimedus, seal valgust,
kus on kurbus, seal rõõmu.
Oo jumalik isand, tee, et ma ei otsiks
lobutust, vaid püüaks lobutada,
ei otsiks mõistmist, vaid püüaks mõista,
ei otsiks armastust, vaid püüaks armastada;
sest andes me saame,
andestades antakse meile andeks,
ja surres sünnime me igavesele elule”*

I PÕHIKOOL

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Vastavuses riikliku õppekavaga taotletakse sotsiaalainete pädevusega õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab Euroopa kultuuripärandit ja inimkonna saavutusi ning aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2. Ainevaldkonna õppeained ja maht

Ainevaldkonda kuulub I-III kooliastmes inimeseõpetus, ajalugu ja ühiskonnaõpetus. II ja III kooliastmes on riikliku õppekavaga võrreldes üks täiendav inimeseõpetuse kursus, mille õppesisu lähtub kooli eripärast.

Ajalugu õpitakse alates 5. klassist. Ühiskonnaõpetust õpitakse 6. ja 9. klassis.

Sotsiaalainete nädalatundide jaotumine kooliastmeti on järgmine:

I kooliaste:

inimeseõpetus – 2 nädalatundi

II kooliaste:

ajalugu – 3 nädalatundi

ühiskonnaõpetus – 1 nädalatund

inimeseõpetus – 3 nädalatundi

III kooliaste:

ajalugu – 6 nädalatundi

ühiskonnaõpetus – 2 nädalatundi

inimeseõpetus - 2,5 nädalatundi

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaallainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaallainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse-tagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena. Õppeprotsessis pööratakse tähelepanu tõhusate õpioskuste arendamisele. Õpioskuste arendamine on järjepidev ja toimub kõigis sotsiaallainetes, kõigis kooliastmetes.

Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses ja isiklikus elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna, lõimides õppesisu kõigis kooliastmetes. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub vaimses õpikeskkonnas üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamuseavalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamast keerukamaks, ent peavad aine eesmärkidest lähtuvalt olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentriiline õppeaine, mille võtmetemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust seoses 1) endasse ja teistesse positiivse suhtumise ja tervikliku mina kujundamisega ning 2) arenguülesannete ja nendega toimetulekuga.

I kooliastmes on inimeseõpetuses rõhk õpilase enesekohasel pädevusel ning enese suhestamisel lähiümbrusega, lõimides ühiskonnaõpetuse temaatikat. II kooliastmes on keskmes õpilase sotsiaalne pädevus ja sotsiaalsete probleemide ennetamine ning õpilase vaimset, sotsiaalset ja füüsilist tervist tugevdav ja väärtustav eluviis. III kooliastmes keskendutakse õpilase ealiste iseärasuste (murdeiga) ja arenguülesannetega toimetulekule, tervise tervikkäsitlusele ning enesekohastele ja sotsiaalsetele oskustele.

Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seondult, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Ajaloo õpetamine on Püha Johannese kooli õppekavas kesksel kohal ja kooli põhiväärtuste kaudu on see orgaaniliselt seotud teiste ainetega. Ajaloo moodustavad meieni läbi ajalooliste allikate jõudvad teadmised mineviku kohta. Mineviku taastamine ei ole võimalik ilma mineviku kohta küsimusi esitava ajaloolaseta. Ajaloolise teadmise rekonstrueerimise protsess põhineb ajaloolase ja minevikus elanud inimeste kokkusobivusel, intellektuaalsel või vaimsel sümpaatial ja dialoogil.

Oluline on kuulata, mida minevik soovib meile teada anda ja tunnistada enese mõistuse piiratust. 5.-6. klassini võib seda kommunikatsiooni minevikuga õpetada empaatilise lugemise, kogemusõppe ja uurimisprojektide kaudu. Õpilased arendavad välja oskuse küsida allikatele tuginedes mineviku kohta küsimusi ning tunda ära erinevused ja sarnasused minevikus elanutega. Õpitakse vältima ajaloo perioodide sildistamist (“pime keskaeg”, “700-aastane orjapõlv”, tsiviliseerimatus, metsikus, vägivaldsus) ja püütakse ajalooliste dokumentide abil mõista mineviku inimeste eluviisi. Hiljem (7.-9. klassis) võib enam rõhutada inimteadmiste piiratust; õpilased saavad seal kriitiliselt analüüsida kallutatud tõlgendusi, mõistmaks, et ajalugu võib rakendada poliitiliste eesmärkide ja ideoloogiate teenistusse. Õpilased õpivad aktsepteerima, et minevikus elanud (nii nagu ka olevikus elavatel) inimestel olid valikud ja vaba tahe tegutseda moraalselt või ebamoraalselt. Ajaloolised dokumendid kajastavad elu. Seetõttu peab kasutama erinevaid allikaid, et kujutada elu selle terviklikkuses (usulisi, poliitilisi, sotsiaalseid ja igapäevaseid aspekte). Ajalooline teadmine on eksistentsiaalne, see pole teadmine objektidest, vaid subjektidest, inimestest nagu meie. 5.-6. klassis peaksid õpilased keskenduma ühtaegu nii isiksuste kui ka ühiskonna ajaloo, pöörates tähelepanu tavainimeste eluviisile ja kultuurile.

Oluline on laste kogemuse mõistmine läbi ühiskonna- ja kultuuriajaloo prisma. 5.-6. klassis õpivad lapsed tundma iidsete tsivilisatsioonide ja keskaja kultuuri, kunsti, tehnoloogia ja religiooni saavutusi, vaadeldes neid kui inimhinge surematuse-otsingut. Vana- ja keskaja inimeste maailmavaate ja uskumuste tundmaõppimine ei rajane hinnangute andmisel, vaid peaks aitama mõista inimese sügavamaid eksistentsiaalseid vajadusi. Materiaalset kultuuri käsitletakse siin vaimsete mõistete kandjana (nt gooti arhitektuur ja skolastika). 5.-6. klassis on rõhk tähestikel, kirjutamisel, pidustustel, arhitektuuril, kunstil, sümboolikal, kalendritel. 5.-6. klassis pööratakse tähelepanu mineviku inimeste, nende raskuste ja rõõmude, saavutuste ja ebaõnnestumiste empaatilisele mõistmisele. Sõdade ja vallutuste õpetamisel ei tohiks keskenduda võitjate ja võitude ülistamisele, vaid peaks pöörama tähelepanu vallutatud alade laastatusele ja inimeste kannatustele. Rahva võitluse sisetungijate vastu peaks eraldama rahvuslikust teleoloogiast. Ka vallutatud ja orjastatud rahvaste ajalool on pedagoogiline väärtus. Poliitilist ajalugu ei saa ignoreerida, aga ajaloo “suurkujude” tegusid peab käsitlema tasakaalustatult ja kriitiliselt. 7.-9. klassis toimub ajalooliste isiksuste analüüs. See õpetab inimteadmiste piiratust, tuues esiplaanile küsimuse õiglusest ja juhtide rollist vastutada oma tegude eest. Õpilased peaksid õppima hindama inimkogemuse mitmekesisust, kultuuri rikkust ja inimhinge suuri saavutusi. 5.-6. klassis peaks ajalooõpe põhinema positiivsusel ja tekitama huvi, 7. klassist lisandub sellele kriitilisem lähenemine. Ajalugu on käegakatsutav, seda kannavad endas ehitised, varemed, arheoloogilised leiud ja materiaalne kultuur, seda kujutatakse kirjanduses ja filmides. Huvi peaks juhtima ebatervelt keskendumiselt sõdadele ja vägivaldale (keskaja piinamised, viikingid ja roomlased kui sõjakangelased) mineviku rahumeelsema poole hindamisele. Minevik ei peaks rääkima “nendest”, vaid muutuma meie ajale lähedasemaks ja arusaadavamaks. Tänapäeva maailmas on tõsine probleem suured inimeste põhjustatud looduskatastroofid. Ajalugu saab rakendada ka selleks, et näidata lastele seoseid inimkonna püsijäämise ja vastutustundliku majanduse, sh loodusvarade vastutustundliku kasutamise vahel. Ajaloost võib esile tuua nii häid kui ka halbu näiteid loodusvarade kasutamisest.

Inimesed vastutavad Jumala loodu eest. Ajaloo aine õpetamisel ja mõtestamisel tuginetakse Peter Seixase kuuele põhimõttele, mille kohaselt tähendab ajalooline mõtlemine suutlikkust märgata 1.

tähenduslikkust ajaloos, 2. oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, 3. tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, 4. analüüsida põhjusi ja tagajärgi, 5. tajuda ajaloolist konteksti ja 6. mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ühiskonnaõpetuses on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvale õppele.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepsitud täitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Tal on tõhusad oskused ja valmidus ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda

1.6. Lõimingu võimalused õppekava läbivate teemadega

Läbivate teemade õpe realiseerub läbi kooli õppekeskkonna korralduse ja läbi aineõppe.

Sotsiaalainetel on seejuures oluline roll.

Õppekeskkonna korraldust iseloomustab, et Püha Johannese kool on kogukonnakool, kus lapsevanemad on kaasatud suurel määral. Näiteks toimuvad perede osalusel kooliümbruse koristus- ja heakorraldused, populaarne pereüritus on ka heategevuslik jõululaat. Koolipere ühisettevõtmised edendavad keskkonnateadlikkust, kodanikualgatusi, ettevõtlikkust, omakultuuri väärtustamist.

Sotsiaalne valdkond toetab läbivate teemade õpet nii üksikute ainete kaudu kui ka tervikuna ja aineid lõimides. Järgnevalt mõned näited:

- *Elukestev õpe ja karjääri kujundamine* – algklassides tutvustavad enda karjäärivalikut ja elukutset klasside lapsevanemad. Karjäärinõustamise osas on koolil koostöö Töötukassaga. Karjääri- ja töötamise teemasid käsitletakse põhjalikumalt ühiskonnaõpetuses, sh on juttu õpilaste suvel töötamisest ning selle seadusandlikust regulatsioonist. Noorte vabatahtlikku tööd tutvustab võimalusel mõni tuntud vabatahtliku töö eestvedaja;
- *Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus* – Püha Johannese kool on sündinud kodanikualgatusena, seega soosib kodanikuaktiivsust ja ettevõtlikkust meie kooli kultuur; kodanikuühiskond on eraldi osa ühiskonnaõpetuse kursusest, samuti äri sektor (sh ettevõtlikkuse tähtsus ja ettevõtjate väärtust loov roll ühiskonnas);
- *Keskkond ja jätkusuutlik areng* – lisaks kooli koristustalgutele osaletakse ühiskonnaõpetuse raames võimalusel “Teeme ära” talgutel; ühiskonnaõpetuse teemadeks kolmandas kooliastmes on jätkusuutlik areng, õiglane kaubandus jmt;

- *Kultuurilist identiteeti* toetavad Püha Johannese kooli inimeseõpetuse kursused, millesse on lõimitud piiblitlugu ja antiikmütoloogia, mida esitatakse narratiivpedagoogika vormis. Ajaloo- ja kunstiõpetuse tundides tutvutakse Euroopa kultuuri ja kunstistiilidega alates antiigist kuni uusajani; ajaloo- ja ühiskonnaõpetuses käsitletakse kultuurilist mitmekesisust, globaalprobleeme ja koostööd kodanikuühenduste raames, aruteludes käsitletakse kultuurilisi eripärasid ja sallivust;
- *Teabekeskkonna ja meediakasutuse teemasid* käsitletakse põhjalikumalt ühiskonnaõpetuses. Aine toetab teadlikku meediatarbimist (õpitakse vahet tegema ajakirjanduslikul ja muul meedial), ohtude teadvustamist (identiteedivargus, küberkelmsused jne), vastutustundlikku sisuloomet (autorikaitse, plagiaat jne). Koostöös koolipsühholoogiga ja lõimitult inimeseõpetusega teadvustatakse küberkiusamise probleemi (mis see on, kuidas seda vältida) ja arutletakse netiketi üle;
- *Tehnoloogia ja innovatsioon* – digiseadmed (tahvlid, arvutid) on kasutusel kõigis sotsiaalainetundides, nende kasutamise positiivsete ja negatiivsete külgede üle arutletakse inimese- ja ühiskonnaõpetuse tundides, ülekooliliseks algatuseks on ekraanivaba päev; innovatsiooni tähendust ja tähtsust teadvustatakse ühiskonnaõpetuses (majanduse osas õpilased koostavad äriplaani, mille tuumaks on uuenduslik äriidee);
- *Tervise ja ohutuse* teemasid toetab sotsiaalainetest eelkõige inimeseõpetus, sh lõimitult liikumisõpetuse ainega (mõlemas pööratakse tähelepanu tervisliku eluviisi aspektidele);
- *Väärtused ja kõlblus* – demokraatliku ühiskonna väärtusi käsitletakse nii ühiskonnaõpetuses kui ajaloo (nt koloniaal- ja orjakaubanduse osas arutletakse inimõiguste ja inimväärikuse üle); kõlbluse teemad on esil inimeseõpetuses, kuhu on integreeritud piiblitlugu, pühakute elulood ja antiikmütoloogia; laiemalt on kujundavaks väärtusruumiks Püha Johannese kool tervikuna.

1.4. Üldpädevuste kujundamise võimalusi

Sotsiaalainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – kujundamisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist. Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhinduda toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus. Kõik sotsiaallained süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist. Oskus seista vastu keskkonna normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel. Enesemääratluspädevus: suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme – toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus: toetatakse oskuste kujundamise kaudu. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise planeerimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsioskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist. Suhtluspädevus: suhtluspädevuse kujundamisel on oluline roll kõigil valdkonna õppeainetel. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained. Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus: kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades. Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid. Ettevõtlikkuspädevus: õpitakse nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, püstitama eesmärgi, genereerima ideid ning neid teostama; õpitakse initsiatiivikust ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega. Digipädevust arendatakse sotsiaallaineid õppides infot otsides, kogudes ja esitades. Saadud teavet rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes ja arvamust avaldades. Digitaalset sisu luuakse või koostatakse kooskõlas autoriõigustega ning osatakse kasutada digivahendeid individuaalses ja ühislöomes. Arendatakse teadlikkust kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning oskust kasutada e-teenuseid. Suurendatakse teadlikkust digivahendite rakendamisega kaasneva võivatest terviseriskidest ja interneti turvalisusest.

1.5. Lõimingu võimalused teiste ainevaldkondadega

Sotsiaalvaldkonna aineid õppides areneb õpilastel lugemise, kirjutamise, teksti mõistmise ning suulise ja kirjaliku teksti loomise oskus. Matemaatikapädevuse kujunemist toimub eelkõige uurimusliku õppe kaudu, arendades loovat ja kriitilist mõtlemist. Uurimuslikus õppes on oluline koht andmete analüüsil ja tõlgendamisel, tulemuste esitamisel tabelite, graafikute ja diagrammidena. Oluline on lapsel oskus planeerida oma aega ja tegevusi kavandada. Kunstipädevuse kujunemist toetavad uurimistulemuste vormistamine, esitluste tegemine, näitustel käimine, loovtööde abil oma seisukohtade väljendamine jmt. Ainetes kasutatavad teemad ja õpioskused on igapäevaselt lõimunud teiste õppeainetega: eesti keel (suuline keelekasutus tekstide mõistmine); muusikaõpetus (vastavateemalised laulud); tööõpetus (kodundus, hubane kodu kui perele oluline väärtus, laua katmine, kaunistamine ja koristamine, pere traditsioonid), matemaatika (ajaühikud, ajaühikute seosed, kell ja kalender, kaalumise, mõõtmine); loodusõpetus (inimese välisehituse kirjeldus); kehaline kasvatus (liikumise vajalikkus ja mõju inimesele, toiduvajadus sõltuvalt kehalisest aktiivsusest, Eesti traditsioonilised laulumängud ja pärimustantsud), muusikaõpetus (eesti rahvalaulud ja rahvapillid, traditsioonilised eesti laulumängud ja pärimustantsud).

1.6. Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest. Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures: 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuse rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega; 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas; 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks; 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutest; 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid; 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks; 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid; 8) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid; 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik. Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teisesid allikaid. Kõikides sotsiaaalainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmetamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.7. Õpikeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;

- 2) kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

1.8. Hindamine

Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang. Ainekavas on kirjeldatud õppeaine õpitulemused kooliastmete kaupa kahel tasemel: üldised õpitulemused õpetamise eesmärgidena ning osaoskuste õpitulemused. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste, sh esituste ning kirjalike tööde alusel, arvestades teadmiste ja oskuste vastavust ainekavades taotletavatele õpitulemustele ning õpilase individuaalseid iseärasusi ja mõtlemise arengut. Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hoiakute ja väärtuste kohta (nt huvi tundmine, tähtsuse mõistmine, väärtustamine, vajaduste arvestamine, reeglite järgimine) antakse tagasisidet. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste ja numbriliste hinnetega. Õpetaja selgitab õpilastele, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Tähtsal kohal on kujundav hindamine (I II kooliaste), mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega. Hindamise kriteeriumid ja viiepallisüsteemist erinev hindamise korraldus (11- pallisüsteem) on täpsustatud kooli õppekava üldosas ja "PJK hindamisjuhendis". Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi hinnates kasutatakse mitmekesiseid ja õpitulemustega vastavuses olevaid vorme, mis sisaldavad suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Praktiliste tööde puhul hinnatakse mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane: 1) selgitab ning kirjeldab mõistete sisu ja nendevahelisi seoseid; 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega; 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest; 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist, lähtudes õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane: 1) rakendab õpituatsioonis teoreetilisi teadmisi praktiliselt; 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis; 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

Inimeseõpetuses tähendab hindamine konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, kusjuures põhirõhk on õpilase arengu toetamisel, seejuures pakkudes võimalusi enesehindamiseks. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse kujundavat tagasisidet väärtuste ning hoiakute kohta. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö.

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu. Hindamise vormid sisaldavad 4. ja 5. klassis suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd ning jutustuse kirjutamist, samuti

allika usaldusväärsust info edasikandmisel. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Lühijutu ning kirjelduse puhul hinnatakse ülesehituse loogikat ja terviklikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti, stiili ja ainealast õigekirja. Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid III kooliastmes taotlevad olla mitmekesised, sisaldades suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Üksikfaktide teadmisele tuleb eelistada tähtsamate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendmist põhjendatud hinnangute kaudu. III kooliastmes sobivad kontrolliks ja hindamiseks nii avatud kui ka etteantud vastusega ülesanded.

Ühiskonnaõpetuses tuleb hindamisel II kooliastmes arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgida jõukohasuse põhimõtet märksõnadest lahendamist toetava selgituseni ning täpse juhendini. Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad arvamyslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi ja kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuvõtmine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning info leidmine, kasutamine ja rühmitamine. III kooliastmes sobivad kokkuvõtvaks hindamiseks probleemküsimuste avamine, arvamyslugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ja karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokkuvõtmine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning info rühmitamine. Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö plaanimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järeldamise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust. Õpilase ja õpetaja koostöös hinnatakse ka õpilase õpitulemusi koolivälises mitteformaalses õppes, kui seal omandatu vastab taotlevatele õpitulemustele (nt osavõtt projektidest, tegevus õpilasesinduses või kodanikuühendustes jm).

2. AINEKAVAD

2.1. Inimeseõpetus

2.1.1. Õppeaine kirjeldus

PJK inimeseõpetus koosneb riiklikul õppekaval põhinevatest kursustest ja täiendavatest inimeseõpetuse kursustest, mis lähtuvad kooli eripärast. Õpilase jaoks moodustavad need ühtse terviku -- õppeaine inimeseõpetus. Siin dokumendis on kursuseid eristatud PJK eripära välja toomiseks.

RÕKil põhinev inimeseõpetus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatuse ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne

sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusalalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii ükski kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlemist. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seondunult, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid. Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms. II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms. III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatunult, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

PJK eripära inimeseõpetuses

PJK inimeseõpetuse kursused lähtuvad riiklikust õppekavast ja kristlikust inimkäsitlusest. Seejuures on üheks lähtekohaks arengupsühholoog Vassili Zenkovski arengupsühholoogia teooria.

Isa **Vassili Zenkovski** (1881-1963) on öelnud: “Kohanemine nüüdisaegse ühiskonnaeluga – mis tähendab küllaltki pikka kohanemise ja õppimise aega – avab nüüdisaegses lapses suure avaruse; see jätab vabale valikule rohkem ruumi ja selles mõttes teravdab vabaduse taju. Nüüdisaegne laps, kes kasvab üha komplitseeritumates ja keerukamates sotsiopsühholoogilistes suhetes, peab talle avanenud vabadusega toimetulemiseks olema sotsiaalselt küps, aga lisaks sellele ka kõlbeliselt tugev.”

PJK eripärast lähtuv inimeseõpetus näeb inimese elu teadmiste, kogemuste ja tegutsemisvõime ja -võimaluste ning suhete a v a r d u m i s e, mitmekesisumise ja korrastumisenä, oskuste lihvimise, uute oskuste ja teiste inimeste oskuste lõimumisenä, mitte üksnes indiviidi lineaarse arenguna. (Klass, kogukond, inimkond on just nii tugev, kui tugev on tema nõrgim liige. “Kandke üksteise koormaid.”)

Zenkovski nimetab lapsea ülesandeks ettevalmistust oma rahva (aga viimselt ka kogu inimkonna) sotsiaalse pärandi loovaks kasutuselevõtuks. Üks tähendusrikkamaid osi selles pärandis on keel.

“Päritud vara valitsejaks saamine ei ole nõnda siis mitte ühte hetke kätkevad ega ole ka lihtsalt pikema aja peale lahti tõmmatud, sellel protsessil puudub ülepea passiivne iseloom, vaid vastupidi, see eeldab vastuvõtjalt, kasvavalt isikult, loovat aktiivsust. Koos keelega hakkame – ise seda küll teadvustamata – valdama sellesse keelde talletunud mõtlemise vorme; me hakkame valdama tervet ideede ja uskumuste süsteemi, maailma- ja inimesekäsitust. Kõik see, mis on hoiul ühe rahva vaimu varasalves – kõik see jääb keele varal ka lapse meelde. Nõnda on just keel see, mis vahendab lapse hingesse tema rahva vaimu aarded. Keelde on jäädvustatud selle rahva ajalugu, rahva iseloom; mitte miski ei saa meid nii hästi ja nii vahetult viia rahva hingeni kui keel, mis on otsekui läbi imbunud selle rahva hinge muusikast.”

Esimeses kahes kooliastmes on inimeseõpetuse metoodika rõhuasetus narratiivpedagoogikal, sest lugu pakub õpilasele võimaluse saada kogemusi kujutluse ja kaasaelamise teel. Õpilane elab läbi nii positiivsete kui negatiivsete kangelaste tegutsemist ning õpib seeläbi tundma inimloomust (*enesemääratluspädevus*).

2.1.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku. 2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse. 3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel. 4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused. 5. Mõistab üldtunnustatud käitumisharjumiste ja seaduste järgimise vajalikkust. 6. Tunneb liiklusreegleid. 7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust. 8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja	1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist. 2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv. 3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust. 4. On loov ja ettevõtlik. 5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest. 6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust,	1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. 2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas. 3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. 4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel. 5. On loov ja ettevõtlik. 6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena. 7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv. 8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja

arvamusi. 9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust. 10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida. 11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse. 13. Oskab oma tervist hoida. 14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest. 15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist. 16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi. 17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana. 18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.	õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikadena. 7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid. 8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi. 9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust. 10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest. 11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust. 12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida. 13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele. 14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi. 15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.	heaolu seadustega. 9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi. 10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise. 11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi. 12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid. 13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus. 14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.
--	---	--

2.1.3. Õpitulemused ja õppesisu kooliastmeti

2.1.3.1. Õppesisu ja õpitulemused kooliastmeti: I kooliaste

1. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)

Mina

Õppesisu Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus. Viisakas käitumine.

Õpitulemused. Õpilane:

1) kirjeldab oma väärtusi, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha; 2) teab, mille poolest sarnanevad ja eristuvad erinevad sugupooled; 3) nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest; 4) väärtustab iseennast ja teisi; 5) mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

Mina ja tervis

Õppesisu

Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Õpitulemused. Õpilane: 1) kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolt kanda; 2) kirjeldab tervet ja haiget inimest; 3) teab, kas haigused on nakkuslikud või mitte; 4) teab, et ravimeid võetakse süü, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud; 5) mõistab ja kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport; 6) demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus); 7) teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi.

Mina ja minu pere

Õppesisu Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Abivõimalused, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid. Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses. **Õpitulemused.** Õpilane:

1) kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad; 2) väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres; 3) selgitab lähemaid sugulussuhteid; 4) teab oma kohustusi peres ning pereliikmete erinevaid rolle kodus ja tööl; 5) kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes; 6) jutustab oma pere traditsioonidest; 7) kirjeldab ohtlikke kohti ning olukordi kooliteel ja koduümbruses, oskab tänaval käituda ning valib ohutu tee sihtpunkti; 8) väärtustab toetavaid peresuhteid ja kodu.

Mina ja kodumaa

Õppesisu. Eesti – minu kodumaa. Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Kodukoht: küla, vald, linn, maakond. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümbolid. Rahvakalendri tähtpäevad. Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.

Õpitulemused. Õpilane:

1) tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi; 2) oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti; 3) leiab Euroopa kaardilt Eesti ning Eesti kaardilt kodukoha; 4) tunneb rahvuslikku ja kodukoha sümbolikat; 5) nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku ning väärtustab kodumaad; 6) kirjeldab rahvakombeid; 7) teab Eestis elavate rahvaste tavasid ja kombeid ning austab neid.

Mina: aeg ja asjad

Õppesisu. Aeg. Aja plaanimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus. Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Õpitulemused. Õpilane:

1) eristab, mis on aja kulg ja seis; 2) oskab koostada oma päevakava, väärtustades aktiivset vaba aja veetmist; 3) väärtustab oma tegevusi, mis on positiivsete tunnete tekkimise allikaks; 4) selgitab asjade väärtust; 5) oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta; 6) väärtustab ausust asjade jagamisel.

2. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)**Mina**

Õppesisu. Mina. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused.

Õpitulemused. Õpilane:

1) teab ja väärtustab igaühe individuaalsust seoses välimuse, huvide ja tugevusega, õigust olla erinev; 2) selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust; 3) nimetab enda õigusi ja kohustusi; 4) teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.

Mina ja tervis

Õppesisu. Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras. Ravimid. Abi saamise võimalused. Esmaabi.

Õpitulemused. Õpilane:

1) kirjeldab tervet ja haiget inimest; 2) kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda; 3) kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine; 4) teab, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud; 5) eristab vaimset ja füüsilist tervist; 6) kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda või hoiduda tegevusest, mis ohustab tervist; 7) demonstreerib õpitu olukorras lihtsamaid esmaabivõtteid ja abi saamise võimalusi (nt haav, kukkumine, mesilase nõelamine, ninaverejooks, praht silmas, puugihammustus, põletus ja rästikuhammustus); 8) nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral; 9) teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi; 10) väärtustab tervislikku eluviisi.

Mina ja meie

Õppesisu. Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohusetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Õpitulemused. Õpilane:

1) nimetab inimese eluks olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega; 2) kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi; 3) väärtustab sõprust ja koostööd; 4) eristab enda head ja halba käitumist, kirjeldab oma käitumise tagajärgi ning annab neile hinnangu; 5) väärtustab leppimise, vabandust palumise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes; 6) nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ja leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks; 7) demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest; 8) mõistab, et kiusamine ja

vägivald ei ole aktsepsitud ja lubatud käitumine, ning teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral; 9) kirjeldab oma sõnadega, mida tähendavad vastutustundlikkus ja südametunnistus; 10) väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist; 11) kirjeldab oma tegevuse plaanmist nädalas, väärtustades vastutust; 12) nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ja põhjendab nende vajalikkust; 13) teab liiklusreegleid, mis tagavad tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt; 14) eristab tööd ja mängu; 15) selgitab enda õppimise eesmärgid ning toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus paremini hakkama saada; 16) teab tegureid, mis soodustavad või takistavad õppimist.

Mina: teave ja asjad

Õppesisu. Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas. Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste plaanimine.

Õpitulemused. Õpilane:

1) kirjeldab eri meeltega tajutavaid teabeallikaid; 2) selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid ning mis on turvaline käitumine meediakeskkonnas; 3) teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning et raha teenitakse tööga; 4) selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine; 5) kirjeldab, mis vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.

3. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)

Õppesisu

Mina.

Mina ja endasse suhtumine. Igäihe individuaalsus ja väärtuslikkus.

Mina ja meie.

Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine.

Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine.

Kaastunne. Ausus ja õiglus.

Leppimine. Andeks palumine. Andeks andmine.

Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine.

Oskus panna end teise inimese olukorda.

Käitumisreeglid.

Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Vastutus.

Õpitulemused

- Teab, et elu on püha. Väärtustab enda ja teiste olemist.
- Teab, et maailmas on palju erinevaid kultuure ja maailmavaateid.
- Väärtustab inimese õigust olla erinev.
- Tunneb Vana-Kreeka kultuuri ja usundi eripära (rietus, ehitised, palvetamise viis).
- Tunneb peamisi Olümpose jumalaid ja nendega seonduvaid lugusi. Teab Vana-Kreeka loomismüüti.
- Oskab näha viha ja sõjakuse ohte. Väärtustab rahu.
- Mõistab, et inimesed näevad maailma asju erinevalt.
- Oskab eristada hinnangu andmist ja kirjeldamist.

- Õpib kaitsma oma arvamust ja seisukohta.
- Kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist.
- Nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral.
- Kirjeldab näiteid tuues, kuidas erinevad inimeste uskumused, arvamused ja soovid.
- Oskab nimetada seitset kardinaalvoorst ja seostada neid omaenda igapäevaeluga.
- Nimetab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega. Kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi.
- Väärtustab sõprust.
- Väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist.
- Väärtustab ausust ja sõnapidamist.
- Mõistab leppimise ja andestuse tähtsust inimsuhetes.
- Nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid ning toob näiteid olukordadest, kus need tekivad, ning leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks.
- On teadlik inimese surelikkusest.
- Mõistab, et kiusamine on mitteaktsepteeritud käitumine.
- Teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalla korral.
- Demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennastkahjustavast tegevusest.
- Eristab enda head ja halba käitumist.
- Kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastustundlikkus ja südametunnistus.
- Oskab näha olukordi, kus teine inimene vajab abi.
- Väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust.
- Teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd.

2.1.3.2. Õppesisu ja õpitulemused kooliastmeti: II kooliaste

4. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)

Õppesisu

Algus. Maailma loomine. Keele erinevad tasandid - teaduskeel, argikeel, poeetiline keel. Maailma algus. Suur pauk. Maailma ajalooline mõõde. Ajalooallikad. Pühakiri kui teadmise kantud tekst. Piibli kujunemislugu, jaotus. Piibel kui raamatukogu.

Inimese koht maailmas. Esimesed inimesed Eedeni aias. Inimese ülesanne. Pattulangemise lugu. Kiusatuse olemus. Inimese vabadus. Eksimise inimlikkus. Eksimise positiivsed ja negatiivsed küljed. Kriis. Eksitusse jäämine. Põhjus- tagajärg seosed. Patu mõiste.

Vägivald. Ebaõiglus. Kain ja Abel. Kadedus. Esimene mõrv. Ebaõigluse kogemus. Lein. Sõjad.

Usk, usaldus ja lootus. Usalduse võitmine ja kaotamine. Usk usalduse sügavuses. Usalduse tähtsus kooli- ja tööelus. Usaldus perekonnas ja sõprade vahel. Noa. Laeva ehitamine. Veeuputus. Aabrahami lugu. Lootus- energeetiline jõud. Lootuse tähtsustamine. Lootuse surm. Lootusetu inimese olukord. Kas lootust saab anda ja võtta?

Leppimine. Andeksandmine. Hingerahu. Konfliktsete olukordade tekkimine. Lahenduste otsimine. Kiusamine. Vastuhakkamine kiusamisele. Toimetulek uute olukordadega. Leppimine. Andestus.

Elu erinevad etapid. Lapsepõlv. Kasvamine. Mured. Lahendused. Väljapääs rasketest olukordadest.

Jumalaga kohtumine. Usaldus. Vabadus. Reeglid. Kümme käsku. Kümme käsku kui kümme kaitset inimkonnale. Elujuhised. Elu ilma reegliteta. Vabadus. Ligimesearmastus. Armastuse kaksikkäsk.

Töötatud maa. Püüdlus eesmärgi poole. Unistuste täitumine. Raskuste ületamine. Sõprus.Vaprus.
Valikuvabadus.Iseseisvus. Südame avamine. Ohtude ületamine. Võim. Truudus
Vabadus. Ülekohus.

Õpitulemused

- Teab, et elu on püha. Oskab väärtustada enda ja teiste olemist. Mõistab, et ajal ja ruumil on algus.
- Teab erinevaid lähenemisi maailma algusele.
- Teab, et asju ja nähtusi saab kirjeldada erinevaid keelelisi stiile kasutades (teaduskeel, poeetiline keel, argikeel jne)
- Teab, et Piibel jaguneb Vanaks Testamendiks ja Uueks Testamendiks.
- Tunneb Piibli kujunemislugu, teab, et Piibel on raamatukogu, mis koosneb 66 erinevast raamatust.
- Mõistab Piibli tähtsust Eesti kultuuriloos.
- Teab, et elu on püha. Oskab väärtustada enda ja teiste olemist.
- Tunneb Vana Testamendi maailmaloomise lugu.
- Väärtustab kristliku maailmapildi keskset ideed: maailm on loodud armastusest ja armastuse jaoks.
- Näeb ennast armastatuna ja väärtustab armastuse loovat jõudu.
- Väärtustab looduse hoidmist, näeb oma panust selles.
- Oskab selgitada kiusatuse toimemehhanisme. Oskab tuua näiteid oma elust.
- Oskab selgitada patu mõistet.
- Oskab arutleda oma elu eksimiste üle.
- Väärtustab eksimuse tunnistamist.
- Mõistab, et teod kujundavad saatust.
- Teab Kaini ja Abeli lugu, mõistab kadeduse hävitavat jõudu.
- Eristab kadedust, ahnust, viha, omakas. Oskab neid nimetada ja ära tunda.
- Väärtustab puhast südant, mõistab, et südametunnistuse hääl kaitseb inimest.
- Oskab kirjeldada, kuidas südametunnistus kõneleb.
- Oskab märgata ebaõiglust.Väärtustab meelekindlust.
- Mõistab, et usk väljendub usalduses ja ustavuses.
- Väärtustab usaldusväarsust inimsuhetes.
- Oskab nimetada usaldust ülesehitavaid tegevusi.
- Teab Noa laeva lugu.
- Teab, et inimesed saavad üksteisele lootust anda.
- Oskab kirjeldada lootust oma elus.
- Teab Jaakobi ja Eesavi lugu.
- Oskab kirjeldada kiusamisolukordi oma elus.
- Oskab näha kiusatud inimese valu.
- Teab, et uusi olukordi ei pea kartma.
- Teab, et õnnatusest võib kasvada õnn.
- Teab, et usaldusväärne inimene saab kõikjal hakkama.
- Mõistab, et hingerahu peitub andestuses.

- Väärtustab andekspalumist.
- Oskab kirjeldada oma tundeid enne ja pärast leppimist.
- Teab Moosese lugu.
- Mõistab, et elu on muutlik.
- Teab, et ka kõige raskematest olukordadest on väljapääs.
- Väärtustab julgust.
- Mõistab, et kümme käsku on Jumala poolt antud kümme kaitset inimkonnale.
- Teab kümme käsku.
- Väärtustab püüdlust hea poole.
- Teab, et pikk teekond algab esimesest sammust.
- Mõistab, et eesmärgi poole püüdlemisel kohtutakse raskustega.
- Väärtustab pingutust, kannatlikkust, visadust.
- Mõistab, et raskuste ületamine annab tõelise tugevuse.
- Teab Sauli, Taaveti ja Joonatani lugu
- Teab, et inimesed väärtustavad erinevaid asju.
- Mõistab, et iga inimene saab ise otsustada, kuidas ta suhtub teisesse.
- Mõistab, et heatahtlik suhtumine võib mägesid liigutada.
- Väärtustab sügavaid sõprussuhteid.
- Teab, et sõprust tuleb hoida.
- Mõistab, et lisaks füüsilisele jõule, eksisteerib ka vaimne jõud.
- Mõistab, et võimuga kaasneb kohustus teisi teenida.
- Teab, et võimu võidakse kuritarvitada.
- Teab kuningas Taaveti ja Batseba lugu.
- Mõistab, et üks patt viib teiseni.
- Teab kuningas Taaveti ja Absalomi lugu
- Mõistab, et inimene võib langeda võimuiha lõksu.
- Teab, et vanemate vastu astunud sammud lõikavad inimese ära loomulikust jõuallikast.
- Oskab analüüsida enda käitumist peresuhtes.
- Väärtustab häid suhteid perekonnas.
- Teab kuningas Saalomoni lugu.
- Teab, et tarkusel on erinevaid avaldumisviise.
- Teeb vahet informatsioonil ja teadmisel.
- Kirjeldab kaasaegseid infokanaleid.
- Mõistab, et informatsioon võib olla mitteusaldusväärne.

5. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)

Tervis

Õppesisu

Tervise olemus: füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis. Tervisenäitajad. Tervist mõjutavad tegurid. Hea ja halb stress. Keha reaktsioonid stressile. Pingete maandamise võimalused. Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnistamiseks. Lähtutakse Piiblilugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused

Õpilane:

1) kirjeldab füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist ning selgitab tervise olemust nendest

mõistetest lähtuvalt;

- 2) teab enda põhilisi tervisenäitajaid ning oskab mõõta ja hinnata kehakaalu, kehapikkust, kehatemperatuuri ning pulsisagedust;
- 3) nimetab tervist tugevdavaid ja tervist kahjustavaid tegevusi ning selgitab nende mõju inimese füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele;
- 4) kirjeldab üldisi stressi tunnuseid ja stressiga toimetuleku võimalusi.
- 5) näeb inimest tervikuna ning oskab seostada omavahel vaimset, sotsiaalsed ja füüsilist tervist.
- 6) seostab õpitut enda eluga.

Tervislik eluviis

Õppesisu

Tervisliku eluviisi komponendid. Tervislik toitumine. Tervisliku toitumise põhimõtted.

Toitumist mõjutavad tegurid. Kehalise aktiivsuse vormid ja põhimõtted. Päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine. Uni.

Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks.

Lähtutakse Piiblilugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) oskab eristada tervislikke ja mittetervislikke otsuseid igapäevaelus;
- 2) kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid ning väärtustab neid;
- 3) teab kehalise tegevuse mõju oma tervisele ja toob selle kohta näiteid;
- 4) oskab plaanida oma päevakava, lähtudes tervisliku eluviisi komponentidest;
- 5) väärtustab tervislikku eluviisi.

Murdeiga ja kehalised muutused

Õppesisu

Murdeiga inimese elukaas. Kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas. Kehaliste muutuste erinev tempo murdeas. Suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine. Suguline küpsus ja soojätkamine.

Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks.

Lähtutakse Piiblilugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab murdeiga inimese elukaare osana ning murdeas toimuvaid muutusi seoses keha ning tunnetega;
- 2) aktseptib oma kehalisi muutusi ja teab, kuidas oma keha eest hoolitseda;
- 3) teab, et murdeiga on varieeruv ning igaühel on oma arengutempo;
- 4) teab suguküpsuse tunnuseid ja esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega.

Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu

Turvaline ning ohutu käitumine koolis, kodus ja õues. Eakaaslaste ning meedia mõju tervise ja ohukäitumise valikud tehes; iseenda vastutus. Vahendatud suhtlemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides. Valikud ja vastutus seoses uimastitega. Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seonduvad riskid tervisele. Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmetatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks. Lähtutakse Piiblitugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid;
- 2) selgitab, miks on liikluseeskiri kohustuslik kõigile, ning kirjeldab, kuidas seda järgida;
- 3) teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning oskab abi kutsuda;
- 4) mõistab meedia kaudu suhtlemisel ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest;
- 5) demonstreerib õpituatsioon, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ning teiste uimastitega seotud olukordades: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetus, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus;
- 6) kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- 7) väärtustab elu pühadust, turvalisust ja ohutut käitumist.

Haigused ja esmaabi

Õppesisu

Levinud laste ja noorte haigused. Nakkus- ja mittenakkushaigused. Haigustest hoidumine. HIV, selle levikuteed ja sellest hoidumise võimalused. AIDS. Esmaabi põhimõtted. Esmaabi erinevates olukordades. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.

Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmetatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks. Lähtutakse Piiblitugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) oskab kirjeldada, kuidas hoida ära levinuid nakkus- ja mittenakkushaigusi;
- 2) teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas ennast kaitsta HIViga nakatumise eest;
- 3) kirjeldab, kuidas hoida ära õnnetusjuhtumeid ning kuidas ennast ja teisi abistada õnnetusjuhtumite korral;
- 4) teab, kuidas ohuolukorras turvalistelt käituda ja abi kutsuda, ning demonstreerib õpituatsioon, lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik, päikesepiste jm);
- 5) nimetab esmaabivahendeid ja kirjeldab, kuidas neid kasutada;
- 6) mõistab, et minu vend on minu elu, eluhoiakutena altruismi ja empaatia esmatähtsust ning käitub neist lähtuvalt.

Keskkond ja tervis

Õppesisu

Tervislik elukeskkond. Tervislik õpikeskkond. Tervis heaolu tagajana.

Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks. Lähtutakse Piiblitlugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab tervislikku elukeskkonda, lähtudes oma kodukoha loodus- ja tehiskeskkonnast;
- 2) toob näiteid tegurite kohta, mis mõjutavad elukeskkonna turvalisust ja tervislikkust;
- 3) kirjeldab õpikeskkonna mõju õpilase õpitulemustele.

6. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)

Mina ja suhtlemine

Õppesisu

Enesesse uskumine. Enesehinnang. Eneseanalüüs. Enesekontroll. Oma väärtuste selgitamine. Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks. Lähtutakse Piiblitlugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) analüüsib enda iseloomujooni ja -omadusi, väärtustades endas positiivset;
- 2) mõistab enesehinnangut mõjutavaid tegureid ja enesehinnangu kujunemist;
- 3) mõistab enesekontrolli olemust ning demonstreerib õpituatsioonis oma käitumise kontrolli.
- 4) mõistab ja praktiseerib t(T)eisekesksust kui kristlikku maailmavaadet.

Suhtlemine teistega

Õppesisu

Suhtlemise komponendid. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Tunnete väljendamine. Eneseavamine. Eelarvamused. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. Ei ütlemine ennast ja teisi kahjustava käitumise puhul. Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks. Lähtutakse Piiblitlugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust;
- 2) kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele;
- 3) demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise jt tõhusa suhtlemise võtteid;
- 4) mõistab eneseavamise mõju suhtlemisele ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
- 5) teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele ja toob näiteid eelarvamuste mõju kohta igapäevasuhtluses;
- 6) eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele;
- 7) teab, et ei ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning demonstreerib õpituatsioonis kehtestava käitumise võtteid.

Suhted teistega

Õppesisu

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine.

Sallivus enda ja teiste vastu. Hoolivus. Sõprussuhted. Usaldus suhetes. Empaatia. Vastutus suhetes. Kaaslaste mõju ja surve. Erinevuste ja mitmekesisuse väärtustamine. Isikute iseärasused. Soolised erinevused. Erivajadustega inimesed. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.

Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks.

Lähtutakse Piiblilugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste (üksteise aitamise, jagamise, koostöö ja hoolitsemise) toimimist igapäevaelus;
- 2) oskab abi pakkuda ning teistelt abi vastu võtta;
- 3) väärtustab hoolivust, sallivust, koostööd ja üksteise abistamist;
- 4) demonstreerib õpitu olukorras oskust näha olukorda teise isiku vaatenurgast ning väärtustab empaatilist suhtlemist;
- 6) väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat; teab lähedaste, tuttavate, õpetajate, vanemate, abivajajate eest palvetamise vajadust;
- 7) kirjeldab kaaslaste mõju ja survet otsustele, mõistab otsuste tagajärgi;
- 8) mõistab isiku iseärasusi, teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi;
- 9) nimetab ning väärtustab enda ja teiste positiivseid omadusi ning teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi.

Otsustamine ja konfliktid ning probleemilahendus

Õppesisu

Otsustamine ja probleemide lahendamine. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Tagajärgede arvestamine probleemilahenduses. Vastutus otsustamisel. Konfliktide olemus ja põhjused. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise teed.

Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks.

Lähtutakse Piiblilugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) teab probleemide erinevaid lahendusviise ja oskab neid õpitu olukorras kasutada;
- 2) kirjeldab erinevate lahendusviiside puudusi ja eeliseid ning mõistab nende tagajärgi;
- 3) selgitab ja kirjeldab eri olukorrad sobiva parima käitumisviisi valikut;
- 4) selgitab konflikti häid ja halbu külgi ning aktsepteerib konflikte kui osa elust;
- 5) teab konfliktide lahendamise tõhusaid viise ja demonstreerib neid õpitu olukorras;
- 6) teab teiste, sh vaenlaste eest palvetamise vajadust.

Positiivne mõtlemine

Õppesisu

Positiivne mõtlemine. Positiivsed jooned ja omadused endas ning teistes, nende märkamine.

Õppesisus tuginetakse õpiku ja töövihiku materjalidele, mida ilmestatakse ja rikastatakse narratiivpedagoogikat kasutades, et anda võimalus õpiväljundi kogemuslikuks kinnitamiseks. Lähtutakse Piiblilugudest - Kristuse ja teiste pühade inimeste elust.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) nimetab ja väärtustab enda ning teiste positiivseid omadusi;
- 2) väärtustab positiivset mõtlemist.

2.1.3.3. Õppesisu ja õpitulemused kooliastmeti: III kooliaste

7. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)

Inimese elukaar ja murdeea koht selles

Õppesisu. Areng ja kasvamine. Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid. Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares. Inimene oma elutee kujundajana. Enesekasvatuse alused ja võimalused. Vastutus seoses valikutega.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseest täiskasvanuikka; 2) kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid; 3) toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada ning mõistab enda vastutust oma eluteed kujundades; 4) kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust.

Inimese mina

Õppesisu. Minapilt ja enesehinnang. Eneseanalüüs: oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine. Konfliktide vältimine ja lahendamine

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang (toob näiteid neid kujundavatest teguritest); 2) kirjeldab positiivse endassesuhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi; 3) analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; 5) kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi; 6) demonstreerib õpisisu olulisust tõhusaid konfliktide lahendamise viise.

Inimene ja rühm

Õppesisu. Erinevad rühmad ja rollid. Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.

Õpitulemused. Õpilane: 1) iseloomustab erinevaid rühmi ja toob näiteid enda kuuluvuse kohta erinevatesse rühmadesse; 2) võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; 3) mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ning korraldamisel; 4) kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi; 5) demonstreerib õpisisu olulisust toimetulekut rühma survega; 6) selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhtes.

Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus. Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga. Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju.

Õpitulemused. Õpilane:

1) demonstreerib õpistuatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, ohuolukordade ärahoidmine, ei ütlemine, kehtestav käitumine, abi andmine ja abi kutsumine; 2) demonstreerib õpistuatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalla korral; 3) eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid ning tähtsustab seaduste rolli laste tervise kaitsel; 4) kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju tervisele.

Inimese mina ja murdeea muutused

Õppesisu. Varane ja hiline küpsemine – igäühel oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus. Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid. Lähedus suhetes. Sõprus. Armumine. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhtes ja turvaline seksuaalkäitumine.

Õpitulemused. Õpilane:

1) kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi; 2) selgitab, milles seisneb suguküpsus; 3) kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks; 4) selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist; 5) kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist; 6) kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhtes; 7) selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.

8. klass (1 tund nädalas, 35 tundi õppeaastas)

Tervis

Õppesisu. Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisega seotud valikuid. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. Vaimne heaolu. Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek. Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.

Õpitulemused. Õpilane:

1) kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost; 2) kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt; 3) analüüsib tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta, ning demonstreerib õpistuatsioonis tõhusaid viise, kuidas langetada otsuseid tervisega seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega; 4) analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärsust; 5) analüüsib enda tervise seisundit ning teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu; 6) analüüsib inimese kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; 7) analüüsib oma igapäevatoidu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele; 8) selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja

sotsiaalsele tervisele; 9) oskab plaanida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu ning väärtustab kehalist aktiivsust eluviisi osana; 10) selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid; 11) kirjeldab stressiga toimetuleku viise ning eristab tõhusaid toimetulekuväidse mittetõhusatest, teab abi ja toetuse võimalusi; 12) kirjeldab kriisi olemust ning seda, kuidas käituda kriisilukorras; teab abi ja toetuse võimalusi.

Suhted ja seksuaalsus

Õppesisu. Sotsiaalne tervis ja suhted. Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Suhete väärtustamine. Armastus. Seksuaalsuse olemus: lähisuhted, seksuaalidentiteet, seksuaalne nauding, soojätkamine, seksuaalne areng. Seksuaalne orientatsioon. Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele. Seksuaalvahekord. Turvaline seksuaalkäitumine. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalõigused. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.

Õpitulemused. Õpilane:

1) kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid sotsiaalse tervise kontekstis; 2) demonstreerib õpituatsioonis oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine; 3) väärtustab tundeid ja armastust suhetes; 4) selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus; 5) kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise; 6) selgitab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhtes; 7) selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele; 8) kirjeldab tõhusaid rasestumisvastaseid meetodeid; 9) kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi; 10) teab, mis on HIV ja AIDS; teab HIVi nakatumise teid ning nakatumise vältimise võimalusi; 11) eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest; 12) väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhtes ning kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi; 13) nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes.

Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu. Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvuse kujunemine. Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.

Õpitulemused. Õpilane:

1) kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule; 2) kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil, lähtudes igapäevaellust, ning teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil; 3) kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb; 4) kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades; 5) teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral; 6) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid õnnetusjuhtumite ja traumade korral (nt kuumakahjustus, teadvusekaotus, südameseiskumine, uppumine jne).

Inimene, valikud ja õnn

Õppesisu. Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus. Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.

Õpitulemused. Õpilane:

1) analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus; 2) mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.

2.1.3.4. Kooli eripärast lähtuvad inimeseõpetuse kursused II ja III kooliastmes

II kooliastmes on riikliku õppekavaga võrreldes üks kursus (4. klassis) ja III kooliastmes 0,5 täiendavat inimeseõpetuse kursust (9. klassis), mille õppesisu lähtub kooli eripärast ehk annab võimaluse õppida tundma õigeusu ja laiemalt kristlikku inimesekäsitlust ja sellega seonduvat mõistestikku, suhestuda religioossete elementidega koolikeskkonnas ja tutvuda narratiivpedagoogilise lähenemise raames piiblilugude kui allikaga enda ja inimsuhete analüüsimiseks.

9. klass (1-2 tundi nädalas kahe perioodi jooksul, 18 tundi õppeaastas),

Õppesisu

Inimene, valikud ja õnn

Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Eksistentsiaalsed küsimused ja otsingud. Oma kutsumuse leidmine ja elu tähendusrikkus. Väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus. Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.

Kristlik inimesekäsitus

Kristliku usu põhitõed. Vana ja Uus Testament. Idakristluse kujunemine ja alused. Kirikupühade aastaring.

Õppetulemus. Õpilane:

- on tuttav õigeusu maailmapildi mõistmiseks ja kirjeldamiseks vajalike mõistete, Vana ja Uue Testamendi sisu ja õigeusu inimesekäsitluse põhisisuga,
- teadvustab oma maailmavaate sarnasusi ja lahknevusi kristliku maailmapildiga ja väärtustab kristlikku maailmapilti usuvabaduse ja kultuurilise järjepidevuse kontekstis,
- analüüsib piiblilugudes toodud näidete kohasust tänapäeva elu murekohtade lahendamisel (mis roll on voorustel, ligimesearmastusel, pühadusel, et lahendada murekohti inimsuhetes, meelemürkide ja sõltuvustega jm),
- oskab sõnastada eksistentsiaalseid küsimusi, nende üle arutleda ja teab erinevaid allikaid ja tunnetusteid vastuste leidmiseks,
- analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus;
- mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.
- tunneb üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires;
- oskab arutleda isiklike, mh eksistentsiaalseid küsimusi silmas pidades ja mõtestab oma õpinguid, leiab sügavamat tähendust kutsumuse otsimisele;
- suhtub peamiste autoriteetide õpetuse ja nende ideaalidega;
- tunneb ja austab oma, Euroopa ja maailma kultuuri ning aitab kaasa eesti kultuuri säilimisele ja arengule,

- omab ettekujutust ja teadmisi maailma eri rahvaste kultuuridest, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamustevabalt ja lugupidavalt;
- on teadmishimuline, oskab õppida ja leida arenguvõimalusi, kasutades vajaduse korral asjakohast nõu;
- usub iseendasse, kujundab oma ideaale, seab endale eesmärged ja tegutseb nende nimel, juhib ja korrigeerib oma käitumist ning võtab endale vastutuse oma tegude eest;
- suudab end olukorda ja suhtluspartnereid arvestades kõnes ja kirjas selgelt ja asjakohaselt väljendada, mõista ja tõlgendada erinevaid tekste;
- mõistab inimese ja keskkonna seoseid, suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ning elab ja tegutseb loodust ja keskkonda säästes;
- on vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi demokraatlikust arengust;
- suudab väljendada ennast loominguliselt, peab lugu kunstist ja kultuuripärandist;
- väärtustab ja järgib tervislikku eluviisi;
- mõtleb süsteemselt, loovalt ja kriitiliselt, on avatud enesearendamisele.

2.2. Ajalugu

2.2.1. Öppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata 1. tähenduslikkust ajaloos, 2. oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, 3. tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, 4. analüüsida põhjusi ja tagajärgi, 5. tajuda ajaloolist konteksti ja 6. mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatusest ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest. Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Öppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooaga. Käsitlemise põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paigadega isiklik seos. Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest. Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi: 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist; 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus; 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus; 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus; 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus. Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti. Ajalootundides tutvustatakse õpilastele

erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates. Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus ja arusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega.

Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased. Püsivalt pööratakse tähelepanu õpioskuste arendamisele.

2.2.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused, hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline. 2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed. 3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis. 4. Teab näiteid kodukoha minevikust. 5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemisloos. 6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus. 7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu. 8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev. 9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.	1. Eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu. 2. Mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid. 3. Seostab kodukoha ajalugu Eesti ja Euroopa ajaloo, teab Eesti ajaloo pöördepunkte. 4. Mõistab Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa ajaloo taustal. 5. Mõistab tänapäeva Euroopa ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas. 6. Analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu. 7. Mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele. 8. Mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis. 9. Analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse

10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos. 11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata. 12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos. 13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal. 14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud. 15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.	eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust. 10. Mõistab, kuidas on kujunenud ja toiminud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga. 11. Mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud. 12. Kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi. 13. Eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu. 14. Analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana. 15. Analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos. 16. Mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos.
---	--

2.2.3. Õpitulemused ja õppesisu kooliastmeti

2.2.3.1. Õppesisu ja õpitulemused kooliastmeti: II kooliaste

5. klass

Õppesisu. 5. klassi ajaloo kursus keskendub Eestile. Sissejuhtavas osas tutvume ajaloo käsitlemise põhiterminitega ja õpime neid kasutama: ajaarvamine, ajajoon, ajalooperioodid, ajalooallikad. Järgnevalt keskendume Eesti ajaloole, kuid puudutame ka maailmas toimuvat. Sissejuhatusel järgnevad teemablokid on: muinasaeg Eestis, ristsõda ja keskaeg Eestis, Rootsiaeg Eestis, tsaariaeg Eestis, Eesti iseseisvumine, Nõukogude okupatsioon, taasiseseisvumine

Õpitulemused. Õpilane:

1) kasutab kontekstis mõisteid, lühendeid ja fraase sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas; 2) teab ajaloo periodiseerimise üldisi põhimõtteid; 3) nimetab ja iseloomustab Eesti ajaloo perioode muinasajast taasiseseisvumiseni; 4) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid; 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim; 6) teab ning näitab kaardil Eesti ja kodukoha esimesi inimasustusalasid. 7) kasutab ajalookaarti ning töötab lihtsamate allikatega. 8) teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi; 9) oskab koostada lihtsamat ajaliini ja lühijuttu ajaloolisest isikust ning mineviku eluolust; 10) kirjeldab eluolu erinevusi maal ja linnas, sõja ja rahu ajal ning nende erinevusi minevikus (Nõukogude ajal) ja nüüdisajal;

Kursuse jooksul tagasisidestatakse eeskätt nelja asja: põhiterminid (sh. sajandite määramine); kirjalik infootsing, mille tulemusel valmib esitlus ajaloolisest isikust; töö suulise allikaga (sugulane, peretuttav), mille abil saame infot elust Nõukogude ajal ning kaasarääkimine tunniteemadel.

Kursuse põhieesmärk on ajaloo vastu huvi äratamine või olemasoleva huvi toetamine.

6. klass

6. klassi ajaloo kursus keskendub vanaajale:

Kõigepealt kordame üle juba eelmisel aastal puudutatu ja läheme neil teemadel rohkem süvitsi. Tutvume ajaarvamisega ja ajaarvestusega, väärtustame ajalugu kui teadust ning vaatame üle inimese arengu kiviajast kuni esimeste riikide tekkemiseni.

Teises õppeprogrammi osas teeme tutvust iidsete Lähis-Ida tsivilisatsioonidega:

Mesopotaamia riigid, Vana-Egiptus, Foiniikia ja Iisrael. Tutvume nende riikide ühiskonna ja ajalooga. Tutvume põgusalt ka teiste iidsete riikidega idast ja läänest. Harjutame tööd tekstidega, täpsemalt õpime tekstidest olulisema välja toomist ja kokkuvõtete tegemist.

Kolmandas õppeprogrammi osas keskendume Euroopale:

Fookuses on Antiik-Rooma ja -Kreeka. Tutvume nende riikide ühiskonna ja ajalooga ning uurime, kuidas need ühiskonnad on kujundanud tänapäeva maailma. Vaatleme mõne ajaloolise isiku elukäiku. Tutvume põhjalikumalt Puunia sõdadega ning teeme tutvust varajase kristluse arenguga.

Lisaks:

Õppeaasta jooksul on tähelepanu all ka teemakohased õpilaste isiklikud huvid ja võimalusel nende toetamine. Kaheks suuremaks iseseisvaks tööks on raamatukogus asjakohase kirjandusega tutvumine ning kirjalik töö ühe tsivilisatsiooni või selle osa tutvustamiseks.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 2) näitab kaardil ning põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine;
- 3) teab, mis muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine;
- 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim;
- 5) selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat;
- 6) kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse, Mesopotaamia või Juuda riigi näitel;
- 7) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiin, matemaatika, astronoomia, kirjandus, kujutav kunst, Egiptuse püramiidid; teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri, esimene tähestik foiniikia tähestik;
- 8) seletab mõisteid linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester, Vana Testament.
- 9) näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat;
- 10) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;
- 11) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;
- 12) võrdleb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel;
- 13) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia,

skulptuur, Trooja sõda, hellenid, tähestik.

14) näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;

15) teab Rooma riigi tekkelugu ning oskab tingmärkidest juhindudes näidata kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;

16) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;

17) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei,

konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel.

2.2.3.2. Õppesisu ja õpitulemused kooliastmeti: III kooliaste

7. klass

7. klassi ajaloo kursus keskendub keskajale:

Keskaja teema keskendub eeskätt Euroopa ajaloole, kuid võtame arvesse ka kaugemate paikade ajalugu, mis Euroopat mõjutasid või mida mõjutas Euroopa. Läbi kursuse jälgime paralleelselt ka Eesti aladel toimuvat. Proovime läbivalt mõista keskaegse inimese maailmapilti ja eluolu ning märgata leiutisi ja sündmuseid, mis inimeste elusid mõjutasid. Keskaja kursuse saab jaotada kolmeks suuremaks osaks, mille all käsitleme erinevaid alateemasid:

Varakeskaeg:

Kristluse varajane areng

Lääne-Rooma lagunemine ja suur rahvasteränne

Keskaegse võimukorralduse teke

Viikingite tsivilisatsioon, seos Eestiga

Islami tsivilisatsioon

Kõrgkeskaeg:

Kiriku roll keskajal

Ristisõjad, rüütlikultuur

Keskaegne riigikorraldus

Mongolite impeerium

Hiliskeskaeg:

Kaubanduse areng

Uued tehnoloogiad

Renessans ja uus mõtteviis

Kirik, ühiskond ja riik keskaja lõpus

Maadeavastuse algus

Õppeaasta jooksul täidame ka kaks eriülesannet. Esimene on seotud PJK traditsiooniga, kus 7. klassi õpilased juhivad Vabariigi aastapäeval ekskursioone Tallinna vanalinnas. Sellega seoses harjutame infootsingut ja selle suulist esitlemist, õppides sealjuures kodukoha ajaloo kohta.

Teine ülesanne on essee kirjutamine isikliku huvi põhjal valitud keskajaga seotud teemal. Essee eesmärgiks on harjutada nii allikate otsimist ja informatsiooni mõistmist kui ka enda arvamuse kujundamist ja selle kirjalikku väljendamist.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) kirjeldab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust ning talupoegade ja feodaalide elulaadi;
- 2) teab kiriku osa keskaja ühiskonnas nii kultuuripärandi säilitajana kui ka maailmapildi kujundajana;
- 3) teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, ning kirjeldab keskaegse linna eluolu;
- 4) iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemise tagajärgi;
- 5) iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;
- 6) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;
- 7) toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused;
- 8) nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ning ja kohalikku vastupanu;
- 9) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ja tekkis Vana-Vene riik;
- 10) seletab mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka;
- 11) teab, kes olid Karl Suur ja Justinianus I, ning iseloomustab nende tegevust.
- 12) kirjeldab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju;
- 13) seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi;
- 14) seletab mõisteid maadeavastused, reformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism;
- 15) teab, kes olid Kolumbus, Martin Luther ja Leonardo da Vinci, ning iseloomustab nende tegevust.

8. klass

8. klassi ajaloo kursus keskendub uusajale

Uusaja kursus keskendub kiirenevas tempos toimunud suurtele muutustele, mis rajasid aluse meie tänapäeva maailmale. Kursuse saab jagada neljaks suuremaks teemaks, mille all käsitleme erinevaid alateemasid:

Varauusaeg:

Varauusaja algus

Varauusaegsed valitsusvormid

Teadusrevolutsioon ja valgustusfilosoofia

Ameerika iseseisvumine

Prantsuse revolutsioon

Uusaeg:

Tööstusrevolutsioon

Uusaegsed ideoloogiad

Eluolu uusajal: leiutised, meditsiin, toit

Kolonialistlik imperialism, Aafrika ja Aasia jagamine

Eesti uusajal:

Uusaja algus Eestis ja Rootsi aeg, Gustav II Adolf

Põhjasõda ja Peeter Suur

Valgustatud tsaarid ja nende mõju Eestile, Katariina Suur, Aleksander I

Rahvuslus Eestis ja Venemaal, Nikolai I

Rahvuslik liikumine ja industrialiseerimine, Aleksander II

Venestusaeg ja tee iseseisvumise suunas, Aleksander III ja Nikolai II

I maailmasõda ja Vabadussõda:

I maailmasõda maailmas

Vene revolutsioon

Vabadussõda

Kursuse eriülesanne on essee kirjutamine isikliku huvi põhjal valitud uusajaga seotud teemal.

Essee eesmärgiks on harjutada nii allikate otsimist ja informatsiooni mõistmist kui ka enda arvamuse kujundamist ja selle kirjalikku väljendamist.

Õpitulemused. Õpilane:

- 1) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Liivi sõja ja Põhjasõja tagajärjed Eestile;
- 2) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon;
- 3) selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;
- 4) toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;
- 5) teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja kirjeldab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;
- 6) selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;
- 7) kirjeldab baroki ja klassitsismi põhijooni;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid valgustus, valgustatud absolutism, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism;
- 9) teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust.
- 10) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;
- 11) kirjeldab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas;
- 12) selgitab Eesti iseseisvumist;
- 13) teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- 14) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi;
- 15) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism.

9. klass

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939

Õppesisu. Rahvusvaheline olukord: Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast I maailmasõda, Rahvasteliidu tegevus ja mõju; sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas; Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed; demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel: demokraatia ja diktatuuri põhijooned, demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, fašism Mussolini Itaalias, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel; Eesti Vabariik: Vabadussõda, Asutav Kogu: maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika; kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel:

uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng (auto ja lennuk, raadio, kino ja film), kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid

Õpitulemus. Õpilane:

1. teab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles´ süsteem);
2. teab rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail;
3. iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
4. teab võrdlevalt Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul;
5. iseloomustab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvasteliit, Versailles´ süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, Tartu rahu;
7. teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson;

Teine maailmasõda 1939– 1945

Õppesisu. Rahvusvaheline olukord, lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. Molotov Ribbentrop Pakt (MRP); sõjategevuse üldiseloomustus: sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled, rinded, liitlaste konverentsid, sõjakuriteod; ÜRO asutamine; eesti teise maailmasõja ajal: baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioonid

Õpitulemus. Õpilane:

1. teab kaardil Teise maailmasõja sõjategevust Idarindel, Läänerindel, Vaiksel ookeanil ja Põhja-Aafrikas ning muudatusi Teise maailmasõja järel;
2. teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi;
3. teab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
4. iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist;
5. teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ning tagajärjed;
6. teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ja mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;
7. teab mõisteid anšluss, MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, anneksioon, okupatsioon, Atlandi Harta, ÜRO

Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000

Õppesisu. Külma sõda: külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kahepooluselise maailma kujunemine: Trumani doktriin, Marshalli plaan, Berliini blokaad ja Saksamaa lõhestamine, kriisid ja sõjad: Kuuba kriis, Berliini müür, Vietnami sõda; läänemaailm USA näitel: USA ühiskond: sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika; kommunistlikud riigid: kommunistliku süsteemi ja sotsialismileeri teke, NSV Liit: stalinism, sula, stagnatsioon; Eesti Nõukogude okupatsiooni all: piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine ja migratsioon, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu; kommunistliku süsteemi lagunemine: perestroika ja glasnost, M. Gorbatsõvi tegevus; Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine: Laulev

revolutsioon, Balti kett, riikliku iseseisvuse taastamine; maailm 1990. aastail: Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud; kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel: teaduse ja tehnika areng: aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis; 21. sajandi globaalprobleemid

Õpitulemus. Õpilane:

1. teab, kuidas kujunes külm sõda ja selle olemus, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid;
2. teab külma sõja põhijooni ja avaldumisvorme
3. teab, kuidas kujunes kahepooluseline maailm: Trumani doktriin, Marshalli plaan;
4. teab olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid ja muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel;
5. iseloomustab demokraatlike lääneriikide (arenenud tööstusriikide) arengut USA, Suurbritannia ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;
6. iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;
7. toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
8. analüüsib Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;
9. iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil;
10. teab mõisteid perestroika, glasnost, külm sõda, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon, thatcherism, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon;
11. teab, kes olid järgmised isikud, ja iseloomustab nende tegevust: Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mihhail Gorbatšov, Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar

Kursuse suuremad iseseisvad tööd on:

- ettekanne õpilasele huvitaval teemal, mille ta valib kursuste “Lähiajalugu I ja II” sisust; eesmärk on harjutada info otsimise, info mõistmise, analüüsi ja kokkuvõtmise oskust, slaidide nõuetekohast vormistamist, avalikku esinemist -- esitlemist klassi ees;
- miniuurimus ENSVst: õpilased uurivad oma vanemate-vanavanemate kogemusi ja mälestusi eluolust, sh koolielust Nõukogude Eestis; harjutatakse intervjukeerimist, kokkuvõtte tegemist ja ette kandmist.

2.3. Ühiskonnaõpetus

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, meedia, poliitika ja õigusega), suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega oma huvide ja võimaluste alusel.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonnasse, oma maa kultuuripärandi väärtustamine, lugupidav suhtumine teiste rahvaste kultuuritraditsioonidesse jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena.

II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitletu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. Õpilane saab eelteadmised Eesti riigi toimimise kohta ning omandab arusaama vabatahtlikust tegevusest kodanikuühiskonna raames.

III kooliastmes on tähtsal kohal meediateadlikkuse ja infopädevuse kujudamine, sh kriitilis-analüütiline suhtumine eri infoallikatesse. Uueks aktuaalseks teemaks on tehisaru. Põhjalikult käsitletakse demokraatia põhimõtteid ja Eesti riigi valitsemist. Tähelepanu pööratakse poliitika avaldumisele igapäevaelus. Arutluse all on ühiskonnas aktuaalsed probleemid ja kodaniku roll poliitika mõjutajana ning poliitika tulemite teadliku tarbijana, kodanikuvastutus. Majanduse osa keskendub isiklikule majandamisele (sh rahatarkusele) ja ettevõtlusele ning samuti turumajandusele, selle sotsiaalsetele mõjudele ja riigi rollile majanduse regulaatorina. Ainete käsitletakse igapäevaeluga seostatult. Väärtustatakse kodanikuaktiivsust: kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. Õpilase jaoks tähendab see näiteks osalemist koolielu korraldamises, kaasa löömist eakohastes kodanikualgatuses nagu heategevus- ja heakorraprojektid, kogukondlikud üritused, keskkonnakaitselised aktsioonid jmt.

Õppetegevuses kasutatakse uurimuslikke ja loominguilisi ülesandeid, referatiivseid ja analüütilisi töid, kirjalikke teste ja suulisi ettekandeid, individuaalseid ning rühmatöid, mille toel arendavad õpilased koostöö, planeerimise ja korraldamise, infootsingu ja analüüsi, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise, vormistamise ja esitamise oskusi ning samuti omandavad termineid ja loovad seostatud teadmisi. Õppetöö oluline osa on praktilise väljundiga ülesanded. Näiteks toimub II kooliastmes demokraatlike valimiste läbimäng klassis: õpilased moodustavad parteid, koostavad programmi/lubadused, korraldavad kampaania. Enim toetust kogunud lubadus(ed) teostatakse klassi ühiste jõududega. III kooliastme meediapädevuse osas õpilased teevad-loovad ajakirjandusliku töö (nt intervjuu/podcasti, reportaaži, olemusloo, arvamuskirjeldust) ja avaldavad

selle kooli elektroonilises meediaväljaandes Kotka Hää. Õppes kasutatakse IKT võimalusi (riigiportaal, e-teenused, omaavalitsus- ja riigiasutuste ning statistikaameti kodulehed, õigusaktid internetis, ERR jt ajakirjandusväljaanded) arvestades autoriõiguse nõudeid.

2.3.2. Kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused, hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. 2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. 3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma. 4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat. 5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioone ja olulisemaid ametikohti. 6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust. 7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. 8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi. 9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. 10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti. 11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada. 12. Käitub teadliku tarbijana	1. Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega. 2. Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond. 3. Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob näiteid, milliseid tagajärgi üksikisikule toob endaga demokraatia hävimine. 4. Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele. 5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid. 6. Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas. 7. Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta. 8. Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest. 9. Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega. 10. Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost. 11. Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot. 12. Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt. 13. Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest. 14. Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid. 15. Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma

	võimaluste kohaselt. 16. Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.
--	---

2.3.3.1. Õppesisu ja õpitulemused kooliastmeti: II kooliaste

6. klass

Eesti ja maailm. Meie inimesed

Õppesisu. Euroopa riigid ja rahvad, Eesti naaberriigid. Väärtused Eestis ja meie kultuur. Kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Pere ja suguvõsa. Sõpruskond. Koolipere. Grupid väljaspool kooli (spordiklubid jne). Isiklik identiteet. Digitaalne identiteet ja selle kaitse

Õpitulemused. Õpilane:

1. nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike;
2. teab rahvaid ja riike, kes on mõjutanud Eesti kultuuri, kirjeldab neid mõjusid näidete abil;
3. nimetab Eestis elavaid rahvarühmi ja kirjeldab nende kombeid;
4. nimetab maailma usundeid ja usklike rühmasid Eestis, kirjeldab usurühmade kombeid;
5. kirjeldab oma kogukonna (kooli) traditsioone;
6. selgitab mõisteid rahvus, kultuur, religioon, riik, võrdõiguslikkus, diskrimineerimine ja sallivus, vabariik ja monarhia, identiteet, digitaalne identiteet ja identiteedivargus;
7. rakendab digiturvalisuse ja -hügieeni põhimõtteid;
8. nimetab olulisemaid rahvusvahelisi organisatsioone, kuhu Eesti kuulub

Demokraatia. Eesti Vabariik

Õppesisu. Demokraatia ja selle põhimõtted. Rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, Kohalik omavalitsus, kohus. Seaduse ülimuslikkus

Õpitulemused. Õpilane:

1. teab, et Eesti on demokraatlik riik
2. seletab mõisteid otsene- ja esindusdemokraatia, referendum, parlament, võimude lahusus, seadusandlik- ja täidesaatev võim, tsensuur, kodanikuõigus;
3. nimetab neli demokraatlikule riigile iseloomulikku tunnust;
4. teab Riigikogu tähendust, kirjeldab Riigikogu valimist, töökorraldust ja ülesandeid;
5. oskab kasutada mõisteid fraktsioon, opositsioon, koalitsioon;
6. nimetab Eesti erakondi, teab nende sümboleid ja juhtivaid poliitikuid
7. nimetab Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid;
8. teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta;
9. teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta

Õigused ja kohustused. Vastutus

Õppesisu. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne). Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse tasakaal. Kooli kodukord.

Õpitulemused. Õpilane:

1. teab ja austab inimõigusi
2. nimetab lapse õigusi,
3. kirjeldab õiguste ja vastutuse tasakaalu põhimõtet näidete abil
4. selgitab kooli kodukorra tähtsust, toob näiteid kodukorra punktidest

Koolidemokraatia

Õppesisu. Koolidemokraatia. Õpilaste osalemine klassi ja koolielu korraldamises ning õpilasesinduses.

Õpitulemused. Õpilane:

1. osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;
2. kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis (sh õpilasesinduse rolli);
3. toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat

Kodanikuühendused. Vabatahtlik tegevus

Õppesisu. Vabatahtlik tegevus. Kodanikuühendused ja algatus. Heategevus. Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatuse võimalused. Koostöö ja ühistegevus

Õpitulemused. Õpilane:

1. seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus;
2. nimetab koolis ja kodukohas tegutsevaid noorteorganisatsioone, seltsi ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust;
3. teab kodukoha kodanikualgatusi ja osaleb neis võimaluse korral;
4. mõistab heategevuse olemust
5. toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta;
6. märkab probleeme ja pakub neile lahendusi

Aja planeerimine. Töökultuur

Õppesisu. Töö ja tarbimine. Töökultuur ja tööeetika. Aja ja rahaliste kulutuste planeerimine. Elukutsed – teadmised ja oskused

Õpitulemused

1. teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel;
2. teab, millest koosneb pere eelarve ja kuidas raha teenitakse
3. selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale
4. iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad eri elukutsed ja ametid
5. oskab planeerida oma aega, koostades nädala kava

2.3.3.2. Õppesisu ja õpitulemused kooliastmeti: III kooliaste

9. klass

Meedia ja teave

Õppesisu. Infopädevus. Meediapädevus. Tehisaru probleemid ja võimalused. Sotsiaalmeedia (suhtlemine SoMe-s, isikuandmete kaitse). Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Ajakirjanduseetika. Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

Õpitulemused

1. leiab internetist teemakohast infot; võrdleb eri allikatest pärit info usaldusväärsust, nimetab usaldusväärseid allikaid/kanaleid;
2. oskab kasutada nutiseadmeid turvaliselt: kaitseb seadmeid-kontosid parooliga; kontrollib allalaaditavaid rakendusi; tutvub privaatsustingimustega; kaitseb enda andmeid;
3. teab turvalise käitumise põhimõtteid SoMe-s: ei jaga isiklikke andmeid, millega võib ohustada ennast ja lähedasi; suhtleb nii, et see ei kahjusta teisi jne;
4. mõistab ajakirjanduse rolli teabeallikana, avaliku arvamuse kujundajana; selgitab, kuidas erineb ajakirjandust muust meediast;
5. mõistab, miks on vaja vahet teha faktil ja arvamusel;
6. teab ajakirjanduse žanreid: uudis, aramusartikkel, intervjuu, reportaaž; koostab ajakirjandusliku teksti ja vormistab/avaldata selle koolimeedias Kotka Hääli;
7. selgitab mõisteid kommunikatsioon, meedia, avalik arvamus, uudis/valeuudis, infomull, botid ja trollid (trollimine); autoriõigus ja -vastutus, plagiaat; reklaam;
8. analüüsib ja esitleb klassile uudist/arvamusartiklit tuues välja selle olulisuse;
9. kujundab oma arvamuse ajakirjanduses käsitletavate aktuaalsete probleemide kohta;
10. teab reklaami funktsioone ja liike;
11. teab ajakirjanduseetika põhimõtteid
12. tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt

Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Õppesisu. Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Sotsiaalne kihistumine. Sotsiaalne sidusus. Solidaarsus. Võrdõiguslikkus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid

Õpitulemused

1. teab, mis on sotsiaalne struktuur, ja oskab kasutada mõisteid demograafia, iive, rahvus, identiteet, immigrant, mitmekultuurilisus, leibkond, kärkpere, vabaabieliu, tööjõud, hõivemäär, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus ja tõrjutus, solidaarsus, sotsiaalne õiglus, võrdõiguslikkus;
2. väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust ning soolist võrdõiguslikkust;
3. väärtustab Eesti kultuuri, teadvustades selle eripära ja väärtushinnanguid; mõistab kultuuride erinevusi ja austab teisi kultuure

Ühiskonna institutsionaalne struktuur

Õppesisu. avalik sektor, tulundus- või äri sektor, kolmas sektor. Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik õiguslikud asutused). Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Mittetulundusühingud, sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Õpitulemused

1. selgitab ühiskonna institutsionaalset struktuuri nimetades kolm põhisektorit;
2. selgitab ühiskonna sektorite spetsiifika ja rolli ühiskonnas;
3. teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, äri sektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus, mittetulundusühing

Ühiskonnaliikmete õigused

Õppesisu Inimõigused igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse. Inimõiguste rikkumised: vägivald, kuritarvitamine, Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm

Õpitulemused

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigused, põhiõigused;
2. tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid;
3. kirjeldab õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;
4. tunneb riske, oskab vältida ohtusid
5. teab, kust otsida abi kiusamise, vägivald ja hädaolukordade puhul; teadvustab, et on normaalne küsida abi täiskasvanult, õpetajalt, psühholoogilt, Lastekaitse, politseilt

Riik ja valitsemine. Riigivalitsemise vormid. Demokraatia

Õppesisu. Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. Demokraatliku valitsemise põhijooned/tunnused: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused

Õpitulemused

1. eristab demokraatiat ja autokraatiat, võrdleb demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni;
2. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid autokraatia, totalitarism, demokraatia, otsene ja esindusdemokraatia, pluralism, võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused ja vabadused;
3. selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;
4. tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igäühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete-reeglite järgi;
5. selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid

Eesti valitsemiskord

Õppesisu. Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kohalik omavalitsus. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktid ja nende hierarhia. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Peamised poliitilised ideoloogiad.

Demokraatlikud valimised, valimissüsteemid (majoritaarne ja proportsionaalne), valimiste protseduur (kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad). Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.

Õpitulemused

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, fraktsioon, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV); kohus, õigusakt, hageja, kostja, tsiviilasi, kriminaalasi, prokurör, advokaat; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik;
2. teab Eesti Vabariigi põhiseaduse tähtsus, kirjeldab selle sisu ja oskab seda kasutada
3. selgitab, kuidas toimib demokraatlik parlamentaarne riik Eesti vabariigi näitel: kirjeldab riigikogu ja vabariigi valitsuse moodustamist ning ülesandeid; teab vabariigi presidendi valimise korda, presidendi rolli ja ülesandeid
4. kirjeldab Eesti kohtusüsteemi
5. iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust;
6. mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda;
7. oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat;
8. teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaalide kasutusvõimalusi;
9. tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi, Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi;
10. selgitab demokraatlike valimiste üldiseid põhimõtteid; kirjeldab Eesti valimissüsteemi;
11. nimetab Eesti parlamendierakondi ja iseloomustab nende ideoloogiat, seisukohti ning poliitikat

Kodanikuühiskond

Õppesisu. Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd.

Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus

ühendustesse/organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Noorteprojektid.

Valmisolek kriisideks. Käitumine kriisiolukordades. Hädaolukord, eriolukord. Olulised telefoninumbrid ja veebiaadressid

Õpitulemused

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus, vabatahtlik töö;
2. mõistab vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
3. võtab osa kooliürituse korraldamist või osaleb väljaspool kooli vabatahtlikus töös, analüüsib oma kogemust ja kodanikuühiskonnas tegutsemise võimalusi
4. iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel; teab võimalusi, kuidas mõjutada kodanikuna ühiskonna toimimist;
5. kirjeldab võimalikke kriisiolukordi; teab, milline peab olema kodune kriisivaru; teab abi ja info saamiseks mõeldud telefoninumbreid, veebiaadresse, rakendusi (112-hädaabi, 116 111 lasteabi, 1220 -- perearsti nõuanne, 1247 -- riigiinfo; kriis.ee, peaasi.ee, olevalmis.ee; laadib enda telefoni äpi "Ole valmis!")

Turumajandus ja riik

Õppesisu. Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: aktsiaselts (AS), osaühing (OÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Ettevõtluse roll ühiskonnas. Riigi reguleeriv roll majanduses. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus.

Õpitulemused

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg ja turusuhted, turutõrge, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, omahind ja müügihind/turuhind, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, sotsiaaltoetus;
2. kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid ning ettevõtluse ja riigi rolli majanduses;
3. teab maksude vajalikkust ühiskonna toimimisel, selgitab maksustamise eesmärgi; teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega

Tööelu. Jõukus ja toimetulek. Tarbimine

Õppesisu. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Palk ja palgaläbirääkimised. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Isiklik majanduslik toimetulek. Rahatarkus. Isiklik eelarve. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Tarbijakäitumine, säästlik tarbimine. Tarbijakaitse. Tootemärgistused

Õpitulemused

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, aktsia, intress, deebet- ja krediitkaart, tarbijakaitse;
2. tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul;
3. hindab oma huve ja võimalusi edasiõppimist plaanides;
4. kaalub elukutse valikuid: julgeb unistada ja analüüsib, mida on vaja teha, et saada endale sobiv ja rahuldust pakkuv töö;
5. teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu; teab töötaja õigusi; selgitab, milline erinevus on tegutsemisel kas palgatöötajana või ettevõtjana
6. oskab leida endale suveks töökoha, kasutades töövahendusportaale ja/või suheldes koduümbruse tööandjatega;
7. teab oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult;
8. teab eelarve koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka

Eesti Euroopas ja maailmas

Õppesisu. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.

Õpitulemused

1. teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on;
2. teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi

II GÜMNAASIUM

1.ÜLDALUSED

1.1.Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest. Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 8) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

1.2.Ainevaldkonna õppeained ja maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu, inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus, geograafia (inimgeograafia) ja filosoofia. Õppeained jagunevad kohustuslikeks ning valikkursusteks. Sotsiaalainete valdkonna ainekavades esitatud taotletavate õpitulemuste ja õppesisu koostamisel on aluseks võetud kohustuslike kursuste arv kooliastmes.

Kohustuslikud kursused õppeaineti on järgmised:

- 1) ajaloos 6 kursust: „Üldajalugu“, „Eesti ajalugu I (kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni)“, „Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)“, „Lähiajalugu I – Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel“, „Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel“, „Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm“;
- 2) inimeseõpetuses 2 kursust: „Perekonnaõpetus“, „Kristlik antropoloogia“;
- 3) ühiskonnaõpetuses 2 kursust: „Ühiskonna areng ja demokraatia“, „Majandus ja maailmapoliitika“.

Kooli valikkursused on:

- 1) inimeseõpetuses 1 kursust „Inimene ja religioon“ ning 1 kursust „Eesti usuline maastik“.

Õpilase valikkursus on:

2) sotsiaالainetes 1 kursust: „Sissejuhatus psühholoogiasse“;

Sotsiaالainete valdkonda kuulub loodusainete valdkonnas kirjeldatud inimgeograafia 1 kohustuslik kursust „Rahvastik ja majandust“ ning 1 valikkursust „Globaliseeruv maailm“.

Sotsiaالainete valdkonnaga lõimuvad valikained filosoofia (2 kursust), usundiõpetust (2 kursust), riigikaitset (2 kursust), majandust- ja ettevõtlusõpetust (2 kursust). Nende valikainete kavad on esitatud riikliku õppekava lisades 8–10. Usundiõpetuses ja riigikaitstes toimub õpetust riikliku õppekava ainekavade järgi.

Gümnaasiumis õpetatakse ka kohustusliku kursustena õppeainet „Riigikaitset“ ja õpilase valikõppeainet „Riigikaitset välilaager“. Riigikaitseõppe eesmärgiks on õpilase kasvamine kodanikuks, kes on lojaalne Eesti Vabariigile ja valmis seda kaitsma, teadvustab riigikaitse rolli ühiskonnas ja -korralduses, väärtustab demokraatiat, õigusriigi põhimõtteid ja solidaarsust.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldust ja valdkonnasise lõimingu

Sotsiaالainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaالainete õppimine aitab siduda erinevates õppeainetes õpitavat tervikuks ja arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaالainete vahendust areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku isiksuse ning ühiskonnaliikmena.

Sotsiaالainetes käsitletavate õppeteemade käsitlemise kaudu kujundatakse õpilastes valmisolek aidata kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ühiskonnas ja soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Ainevaldkonnasise lõimingu taotletakse valdkonna üldesmärkide täitmist. Lõimingu aluseks on teemad, mõisted ja õpetamismeetodid.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajaloõpetustes omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendust hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajalooksündmuste erineva tõlgendamise põhjust. Ajaloõpetust toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist: suutlikkust märgata 1. tähenduslikkust ajaloot, 2. oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, 3. tunda ära muutusi ja ajalooksündmuste järjepidevust, 4. analüüsida põhjust ja tagajärgi, 5. tajuda ajaloolist konteksti ja 6. mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Inimeseõpetuse üldesmärk on arendada õpilaste sotsiaalseid toimetulekuoskusi ning aidata kaasa õpilaste isiksuslikule arengule, kujundada terviseteadlikkust, teadmisi soolisest võrdsusest ja sotsiaalses elus vajalikke oskusi ning üldinimlikke väärtusi.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust ja austust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaatelistes küsimustes. Õppesisu käsitlemises teeb valiku aineõpetaja arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused ning taotletavad õpitulemused oleksid saavutatud. Valikkursuse konkreetne õppesisu täpsustatakse kursuse alguses õpetaja ja õpilaste koostöös.

1.4. Üldpädevuste kujundamise võimalusi

Ainevaldkond võimaldab kujundada kõiki üldpädevusi igapäevases õppes nii teooria kui ka praktiliste tegevuste kaudu. Pädevustes eristatava nelja omavahel seotud komponendi – teadmiste, oskuste, väärtushinnangute ning käitumise – sidumisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist.

Kultuuri- ja väärtuspädevuse kujunemist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks toetavad ajalugu, ühiskonnaõpetus ja geograafia suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning juhendada nendest oma tegutsemises, samuti lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse ja kultuurilistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus toetab väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval ka teiste arvestamist. Oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele ning järgida sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtteid õpetab ühiskonnaõpetus.

Enesemääratluspädevust aitab vormida eeskätt inimeseõpetus, mis toetab õpilase eneseanalüüsivõime kujunemist, õpetab hindama oma nõrku ja tugevaid külgi, järgima terveid eluviise, lahendama iseendaga, oma vaimse ja füüsilise tervisega seonduvaid ning inimsuhetes tekkivaid probleeme. Rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujunemist toetavad teisedki valdkonna õppeained.

Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda, leida õppimiseks vajalikke vahendeid ja teavet ning arendab õpioskusi, oskust õppimist mõtestada ja plaanida ning kasutada õpitut erinevates kontekstides.

Suhtluspädevus. Suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt erinevates suhtlusolukordades väljendada; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust ning väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained.

Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus. Sotsiaalainete õppimine eeldab suutlikkust analüüsida erineval kujul esitatud statistilisi andmeid (graafikuid, tabeleid, diagramme) ning teha nende põhjal järeldusi, kasutada matemaatilisi sümboleid ja meetodeid erinevaid ülesandeid lahendades (nt ajaarvamist ja ressursse plaanides) ning tulemuse tõesust kontrollides. Seda toetavad õppetegevuse kaudu kõik valdkonna õppeained. Sotsiaalaineid

õppides tutvutakse tehnika ja tootmise arengu seostega ühiskonna muutumise vältel; õpitakse hindama tehnoloogia rakendamise kaasnemaid võimalusi ja ohte; mõistma tehnoloogia nüüdisaegseid arengusuundi ning tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendama tänapäevast tehnoloogiat tõhusalt ning eetilisel oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutama tehnovahendeid eesmärgipäraselt ning säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja autoriõiguste kaitse nõudeid.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid aitavad teisedki valdkonna õppeained. Õpitakse nägema, analüüsima ja lahendama probleeme, seadma eesmärgi, valima ideede elluviimiseks sobivaid ja loovaid meetodeid ning tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd.

Digipädevuse kujundamine toimub läbi info otsimise, kogumise, töötlemise ja esitamise. Saadud teavet rakendatakse ühiskonna probleemide üle arutledes, neid analüüsides ning alternatiivseid lahendusi pakkudes. Digitaalset sisu luues järgitakse autoriõigusi ja mõistetakse intellektuaalse omandi kaitse vajadust. Digivahendeid kasutatakse individuaalses ja ühisloomes. Arendatakse teadlikkust kodanikuaktiivsuse väljendamise võimalustest erinevates suhtluskeskkondades ning oskust kasutada e-teenuseid, tegutsedes oma õiguste ja kohustuste kohaselt. Ollakse teadlik digivahendite rakendamisega kaasneva võivatest terviseriskidest ning tegutsetakse internetis vastutustundlikult nii enda kui ka teiste suhtes.

1.5. Lõimingu võimalused teiste ainevaldkondadega

Sotsiaalsed on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus – suutlikkus väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lugeda ning mõista erinevaid tekste; kasutada kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili ning ainesõnavara ja väljendusrikast keelt, järgida õigekeelsusnõudeid. Lisaks tähtsustuvad teksti kriitilise analüüsi oskus, meediakirjaoskus, info hankimine ja selle kriitiline hindamine, tööde vormistamine ning autoriõiguse kaitse.

Võõrkeeled – teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevuste mõistmine ning lugupidamine teiste keelte ja kultuuride vastu; suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas; võõrkeeleoskus.

Matemaatika – arvu mõistmine; ressursside plaanimine (aeg, raha); matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme esitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada ning väärtustada matemaatilist käsitlust kui analüüsimeetodit.

Loodusained – geograafilise asendi ja looduskeskkonna mõju inimühiskonna arengule, inimese areng ja rahvastikuprotsessid; majanduse ressursid; ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamise, mõistmine ning jätkusuutliku ja vastutustundliku, sh loodushoidliku eluviisi väärtustamine.

Kunstiained – Eesti, Euroopa ja erinevate maailma rahvaste kultuuri teemade käsitlemine ja kultuuriloomingu väärtustamine, iluhinnangute muutumine ajas; esteetiline areng ja eneseteostus, rahvakultuur, loominguline eneseväljendusoskus.

Kehaline kasvatus – suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil ning meditsiinisaavutuste rolli ühiskonna arengus; arendada sallivat suhtumist kaaslastesse ja järgida ausa koostöö põhimõtteid.

1.6. Lõimingu võimalused õppekava läbivate teemadega

Sotsiaalnevaldkond toetab läbivate teemade õpet nii üksikute ainete kaudu kui ka tervikuna ja aineid lõimides ning panusega ülekoolilistesse ettevõtmistesse. Järgnevalt mõned näited:

- *Elukestev õpe ja karjääri kujundamine* – Karjäärinõustamise osas on koolil koostöö Töötukassaga. Karjääri- ja töötamise teemasid käsitletakse põhjalikumalt ühiskonnaõpetuses, sh on juttu noorte suvel töötamisest (jagatakse isiklikke kogemusi), osalise tööajaga töötamisest, töösuhteid reguleerivate seadustest. Elukestva õppe ja karjäärikujunduse kogemuslugusid jagavad tundides meie kooli õpetajad, kes on enne õpetajaametini jõudmist tegutsenud muudes valdkondades (teaduses, äris jne), ennast täiendanud, juurde õppinud (õppimas), teinud karjääripöörde. Noorte vabatahtlikust tööst kutsume kõnelema eakaaslasi, tunnustatud vabatahtlikke. Kool edendab ja väärtustab noorte vabatahtlikku tööd ka õppetegevusena. PJK gümnaasiumi küpsuseksamiks on vaja koguda vabatahtliku töö tunde, milleks pakuvad võimalusi ka PJK üritused, sh iga-aastane hariduskonverents, heategevuslik jõululaat jne.
- *Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus* – Püha Johannese kool on sündinud kodanikualgatusena, seega soosib kodanikuaktiivsust ja ettevõtlikkust meie kooli kultuur; kodanikuühiskond on eraldi osa ühiskonnaõpetuse kursusest, samuti äri sektor (sh ettevõtlikkuse tähtsus ja ettevõtjate väärtust loov roll ühiskonnas); õpilaste algatusvõimet ja korraldamiskogemust arendavad mitmed kooliüritused, sh PJK akadeemia -- ülekoolilised aatriumiloengud, kus esinevad õpilaste endi kutsutud lektorid --; sotsiaalneõpetajad saavad pakkuda seejuures soovitusi ja ideid.
- *Keskkond ja jätkusuutlik areng* – gümnaasiumis on kujunenud traditsiooniks, et alustava 10. klassi avaüritus on keskkonnategu. Korraldatakse-puhastatakse Pääsküla raba kraave, millele järgneb tutvumislager; kaasatud on gümnaasiumi õpetajaskond. Osaletakse ka kooli koristustalgutel. Ühiskonnaõpetuse kursusel käsitletakse jätkusuutlikku arengut, keskkonnaprobleeme, arutletakse tuleviku energiaallikate, loodushoiu, säästva ja vastutundliku tarbimise üle (tänuväärseks täienduseks tundides on loodussuuna õpilaste ettekanded). Keskkonna ja jätkusuutliku arengu teemalisi õpilaste uurimistöid juhendavad nii loodussuuna kui sotsiaalinete õpetajad.
- *Kultuurilist identiteeti* toetavad kristliku antropoloogia ja kultuuriloo kursused. Neist viimane tutvustab õigeusu lähteid, Bütsantsi kultuuri ja kunstitraditsiooni. Paralleelselt on tunniplaanis üldajaloo, Eesti ajaloo ja kunstiajaloo kursused, mis lõimuvad ja täiendavad vastastikku aineõpetajate koostöös. Tutvutakse Euroopa kultuuri ja kunstistiilidega alates antiigist kuni uusajani. Õppekäigud toimuvad ajaloo- ja kunstimuuseumitesse. Nii ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse kursustel käsitletakse kultuurilist mitmekesisust, globaalprobleeme ja koostööd kodanikuühenduste raames, aruteludes on teemadeks kultuurilised eripärad ja sallivus, ränne ja uude ühiskonda sulandumine, erinevad väärtusruumid ja Eesti ühiskonna põhiväärtused jne;
- *Teabe keskkonna ja meediakasutuse teemasid* käsitletakse põhjalikumalt ühiskonnaõpetuses. Aine toetab teadlikku meediatarbimist (õpitakse vahet tegema ajakirjanduslikul ja muul meedial), ohtude teadvustamist (identiteedivargus, küberkelmsused jne), vastutustundlikku

sisuloomet (autorikaitse, plagiaat jne), arutletakse netiketi üle. Tutvutakse e-riigi lahendustega, jooksvat teavet ja võrdlusandmeid ühiskonnast otsitakse Statistikaameti veebist stat.ee, Konjunkturiinstituudi baromeetritest, kasutatakse Euroopa Liidu, OECD andmebaase jne. Eesti ajaloo kursustel õpitakse kasutama Rahvusarhiivi andmebaase, muuseumite andmekogu muis.ee, Eesti filmiandmebaasi, Digarit jne.

- *Tehnoloogia ja innovatsioon* – digiseadmed (tahvlid, arvutid) on kasutusel kõigis sotsiaallainetundides, nende kasutamise positiivsete ja negatiivsete külgede üle arutletakse ühiskonnaõpetuse tundides, ülekooliliseks algatuseks on ekraanivaba päev; innovatsiooni tähendust ja tähtsust teadvustatakse andme- ja loodussuuna suunaainetes ja ühiskonnaõpetuses;
- *Tervise ja ohutuse* teemasid toetab sotsiaallainetest eelkõige inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursus, sh lõimitult liikumisõpetuse ainega (mõlemas pööratakse tähelepanu tervisekäitumise ja tervisliku eluviisi aspektidele);
- *Väärtused ja kõlblus* – demokraatliku ühiskonna väärtusi käsitletakse nii ühiskonnaõpetuses kui ajaloo; kõlbluse, väärtuste, inimväärikuse, isikliku vastutuse teemad on esil perekonnaõpetuses ja kristlikus antropoloogias; laiemalt on kujundavaks väärtusruumiks Püha Johannese kool tervikuna.

1.7. Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut nii ainesiseselt kui ka teiste õppeainetega ja läbivate teemade abil;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas ning jätab piisavalt aega nii huvitegevuseks kui ka puhkuseks;
- 3) võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd, õppekäigud, praktilised tööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid IKT-l põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, arhiiv, näitus, raamatukogu, ajaloolis-kultuuriline keskkond, sh muistised, ehitised, omavalitsus- ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, kohtud, laborid, erinevate religioonide pühapaigad, lahingupaigad, sõjaväeosad ja teised riigikaitseinstituutsioonid, sh kaitseväge õppeasutused, jne;
- 7) kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh:
 - a) aktiivõpet: paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, seminar, ajurünnak; projektõpe, loovülesande lahendamine (kirja ja kõne koostamine, teemantluuletus, ajaleht jne), juhtumianalüüs, rollimängud ja simulatsioonid, projektides osalemine, õppekäigud ja muu taoline;
 - b) skeemi, plaani, võrdleva tabeli ning õpimapi koostamine, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse ning temaatilise kava koostamine, arutluse kirjutamine;
 - c) uurimuslikud tegevused, sh praktiliste ja uurimistöode koostamine, loodusobjektide ja protsesside vaatlemine, infootsing teabeallikatest ning infoanalüüs, referaadi ja ettekande koostamine, retsenseerimine ning esitlemine IKT vahendeid kasutades;

- d) allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika, pilt, karikatuur jms) ning allika usaldusväärsuse hindamine;
- e) tegevuspõhine õpe (nt dramatiseering, esitluse ja temaatilise ekspositsiooni koostamine, õppekäigu ettevalmistamine ning korraldamine), vabatahtlik töö;
- f) mõistete seletamine ja kasutamine kontekstis, plankide ning ankeetide täitmine;
- g) kohtumised õigusorganite esindajatega ja teiste spetsialistide esindajatega koolis ja nende töö jälgimine töökohal jmt;
- 8) arvestatakse õpilaste võimeid ja suutlikkust ning kohalikku eripära ja ühiskonnas toimuvaid muutusi;
- 9) arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
- 10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane.

1.8. Õpikeskkond

Õppimist toetav õpikeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õpikeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

1.9. Hindamine

Hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamise täpsem korraldus määratakse kooli õppekavas. Hindamise põhiline ülesanne on toetada õpilase arengut, kujundades positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnangu, kusjuures tähtis on õpilase enda roll hindamises, andes võimalusi enesehindamiseks. Õpitulemuste kontrollimise ning hindamise vormid peavad olema mitmekesised. Õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase ainealasest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Ajaloo õpitulemuste kontroll ja hindamine sisaldab suulist ning kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle

tõlgendamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi; hoiakute ning väärtushinnangute kujunemise kohta antakse õpilasele tagasisidet. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid. Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning omavahelisi seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmisega ja igapäevaeluga;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ja seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis,
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus. Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Lisaks hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, teksti mõistmist ja tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms). Kontrollitakse ja hinnatakse mõistete seletamist ning kasutamist, probleemidest arusaamist ja nende analüüsi, argumenteerimise oskust, õigusalse info otsimise ning tõlgendamise oskust, osalemist ühistegevuses (matkimine, rollimängud, projektid), plankide, avalduste, reklamatsioonide jne täitmise õigsust, kompleksust ja täpsust, ettekannete, ülevaadete, kokkuvõtete, referaatide, esitluste jt iseseisvate ning rühmatöö ülesannete täitmist ja esitlemist. Kursuse hinne kujuneb kontrolltööde, praktiliste tööde ning uurimuste, iseseisvate tööde ja ettekannete hinnetest. Hindamise aluseks on töö iseseisev sooritus, loovus ning vormistamise korrektsus. Praktilised tööd on mingi konkreetse üksikteema, materjali vms kohta. Iseseisvad tööd on kodused ülesanded, klassitööd ja arvutitunnitööd, mida hinnatakse valikuliselt. Kursuse jooksul võib hinnata ka koduseid töid, suulisi vastuseid, ülesannete lahendamist, osalemist rühmatöös jne.

Sotsiaalainete valdkonda kuuluva, kuid loodusainete valdkonnas kirjeldatud inimgeograafia kohustuslik kursus „Rahvastik ja majandus“ moodustab osa geograafia kooliastmehindest.

2. Ainekavad

2.1. Inimeseõpetus

2.1.1. Õppe- ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi inimeseõpetusega taotletakse, et õpilane: 1) austab enda ning teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse, arvestab nende erivajadusi ja individuaalsust ning väärtustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi; 2) mõistab ning austab erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi; 3) on aktiivne ja kompetentne demokraatliku ühiskonna kodanik, kellel on valmisolek kohaneda muutustega töö- ja ühiskonnaelus, kes vastutab oma elu eest ja tuleb toime enda probleemide lahendamisega, kes teab, millal ja kust otsida abi; 4) väärtustab perekonda, mõistab vastastikust rahuldust ja toetust pakkuvate suhete loomise ja hoidmise põhimõtteid ning pereliikmete vastutuse osa perekonna väärtuste hoidmisel ja laste arengu toetamisel; 5) mõistab erinevate elurollide osa karjääri kujunemises ning pere- ja tööelu tasakaalus hoidmise tähtsust.

2.1.2. Õppeaine kirjeldus

Perekonnaõpetuse kursus

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas, et omandada vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud tulevase perekonnaelu alusena. Kursus toetab õpilase isiksuse arenemist, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalset ja väärtuspädevust. Teistest õppeainetest on kursus tihedalt seotud loodusainete, kirjanduse ning teiste sotsiaalvaldkonna ainetega. Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimivaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Perekonnaõpetus lõimib sotsiaalainete õppes saadud teadmised ja oskused. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest. Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad: 1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid (nt arutelud, rollimängud, rühmatööd, paaristööd, projektitööd, uurimistööd, juhtumianalüüsid, ajurünnakud jne) ning praktilised ülesanded (nt vaatlused, intervjuud jne); 2) üksi- ja ühisõppe võimaldamine; 3) õppe sidumine koolivälise eluga (nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne), tagades aine seotuse igapäevaeluga.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on metoodiliselt mitmekesised, luues nii üksi- kui ka ühisõppe võimalused ning sidudes need igapäevaeluga. Väärtuskasvatust ja hoiakute kujundamist vaimse õpikeskkonna osana korraldatakse üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õpikeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalustele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega. Õppeteemasid võib käsitleda nii üksteise järel kui ka lõimituna, et saavutada oskuste-, teadmiste- ja väärtustepõhised õpitulemused.

Kristlik antropoloogia

Gümnaasiumiastmes on inimeseõpetus "Kristliku antropoloogia" kursuse näol ehitatud üles tööle tekstiga. Õpilane näeb kristlikku inimesekäsitust lääne kultuuri ühe hoovusena ja dialoogis

kaasaegse teadusliku inimesekäsitusega; ta saab kogemuse kristlikku antropoloogiat tutvustava autori elutunnetusest, avardub õpilase enda elutunnetus, ta õpib end asetama autori rõhuasetustega dialoogi, toetudes varem õpitule ja kogetule, õpib loetud teksti kasutama äratõukelaua või inspiratsiooniallikana isiklike tekstide, piltide, koostööprojektide vm loomisel, laiemalt elusihthide seadmisel. Õpib esitama kaasõpilastele küsimusi ja ka ise vastama. Temas kujuneb oskus märgata teise inimese vaatepunkti ja selgitada enda oma. Ta teab, et läbi aegade on otsitud ja harjutatud viise, kuidas toime tulla iseendaga (füüsiline ja vaimne tervis) ning teistega (koostööoskused); ta õpib teadlikult otsima ja praktiseerima mõtte- ja tegutsemisviise, mis aitavad teda ennast ja ühiskonda harmooniseerida, säilitada ja elustada. Õpilane täidab nii individuaalseid kui ühiseid loovülesandeid. Õpilane teab, et vaimsest tööst on võimalik ja vajalik puhata füüsilist tööd tehes (või kehaliselt aktiivne olles).

“Keskmiselt on iga inimese aju umbes 70 miljardit rakku ning nende vahel umbes 100 miljardit ühendust, mis muudab iga aju keerulisemaks kui kõik galaktikad kokku – tähed ja planeedid ju ei suhtle omavahel. Korrutame selle 8 miljardiga, sest umbes nii palju on Maal inimesi ning iga inimese aju on unikaalne. Seetõttu on iga inimese psühholoogia ilmselt kõige keerulisem meile teadaolev asi universumis ning seda inimõistusele endale mõistetavate ja üldkehtivate seadustega ära seletada pole põhimõtteliselt võimalik.” (Rene Mõttus, TÜ isiksusepsühholoogia professor, Postimees, 3. august, 2024)

“Inimene on mikrokosmos,” on öelnud kirikuisad.

2.1.3. Õpitulemused ja õppesisu

Gümnaasiumi lõpetaja: 1) mõistab ning oskab selgitada kooselu ja perekonna eri vormide osa üksikisiku ning ühiskonna elus; 2) väärtustab perekonda ja oskab analüüsida lähedaste inimsuhete rolli inimese elus ning põhjendab iseenda vastutust ja rolli peresuhetes; 3) analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning on valmis korraldama argielu kodus, arvestades pereliikmete turvalisust, vajadusi ja tervist; 4) mõistab abielu ja perekonna psühholoogilisi, õiguslikke ning majanduslikke aspekte ning oskab leida infot ja abi, et tulla toime probleemidega; 5) selgitab lapse arengu põhiküsimusi ja lapsevanema rolli lapse kasvatamises; 6) seostab püsisuhte olemust ning selle seost seksuaalsuse ja armastusega, väärtustades usaldust ning positiivseid tundeid; 7) tunnetab iseennast, oma rolli ja vastutust nii kasvuperekonna kui ka loodava perekonna liikmena; 8) on valmis seostama enda tehtavaid valikuid isikliku pereelu õnnestumise võimalusega tulevikus; 9) mõistab vajadust tegutseda turvaliste inimsuhete loomise, säilimise ja arendamise nimel ning on valmis olema pere ja peret ümbritseva sotsiaalse võrgustiku liige.

Kursus “Perekonnaõpetus”

Õppeaine kirjeldus.

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas. Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist. Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuure ja protsesse. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:

- 1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
- 2) üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
- 3) õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne;
- 4) mitmekesised õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule.

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
- 2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
- 3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;

- 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
- 5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
- 6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
- 7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
- 8) mõistab paarisuhete dünaamikat ja võtab vastutuse;
- 9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhetele;
- 10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;
- 11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pere liikmete vajadustega;
- 12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

Õpitulemused

“Perekond ühiskonnas”

Teema olulisus: Pere ja kooselu tähtsus, traditsioonid, hoiakud ja väärtused ajaloolis-ühiskondlikus kontekstis

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
Selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid; Toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid; Analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhetele;	Perekond, perekonna liigitused. Perekonna ülesanded. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. pereväärtused, traditsioonid, hoiakud (sh laste kasvatamine ja suhtumine seksuaalsusesse) läbi ajaloo.	Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus - otsib infot kultuuri ja perekonna kohta, selgitab miks perekond on väärtus. Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teeb koostööd, kirjeldab inimeste ja väärtuste erinevusi, aktsepteerib neid. Enesemääratluspädevus - analüüsib oma käitumist ja suhteid perekonnas.

Analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel. Analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;	Kooselu ja kooselu vormid. Kooselu vormid läbi ajaloo täitmaks perekonna ülesandeid. Perekonna roll ja tähtsus läbi inimese elukaare. Ühiskonnas kehtivate hoiakute (sh soostereotüübid) piirav mõju inimesele ja inimsuhetele.	Õpipädevus – otsib rühmatööks ja iseseisvaks ülesandeks vajaminevat teavet. Suhtluspädevus - loeb tekste, väljendab end arusaadavalt, kasutades korrektset keelt, põhjendab rühmas ja aruteludes oma arvamust, koostab tekste. Ettevõtlikkuspädevus - kasutab tekstide analüüsil kriitilist mõtlemist, lahendab rühmas ette tulevaid probleeme. Digipädevus - kasutab õppetöös digivahendeid. Läbivad teemad: Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - vastutab talle usaldatud tööjärje eest, otsib iseseisvalt tööks vajalikke materjale. Keskkond ja jätkusuutlik areng - rühma- ja individuaaltöös kajastuvad perekonna ajaloosised ja kultuurilised erinevused. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - tegutseb rühmas, annab panuse rühmatöö õnnestumisse. Kultuuriline identiteet - põhjendab sallivuse vajalikkust teiste inimeste ja ajalooliste ning kultuuriliste eripärade suhtes, võrdleb mineviku ja nüüdisühiskonna mitmekesisust. Teabekeskkond ja meedia kasutus - kasutab teaduspõhiseid allikaid, viitab allikatele.
---	--	--

		Tehnoloogia ja innovatsioon - tööde koostamiseks ja esitlemiseks on kasutatud tehnoloogilise ja digivahendeid. Tervis ja ohutus - vaimselt ja sotsiaalselt terve ühiskonnaliige kujunemine saab alguse perekonnas. Väärtused ja kõlblus - rühmatöös arvestatakse kõikide osalejate arvamustega.
--	--	--

“Tervis ja turvalisus”

Teema olulisus: Turvalisus ja turvalisuse riskid peres kui süsteemis ning abi saamise võimalused.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
Kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt; Toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest; Analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi; Teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi; Analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivalla põhjusi ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi; Analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.	Usaldusväärsed infoallikad inimese turvalise tervisekäitumise ja terviseedenduses. Pereliikmete tervist (füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne, vaimne) mõjutavad peresisised ja perevälised tegurid. Inimese tervist mõjutavad riski- ja kaitsetegurid (individuaalsed omadused ja käitumismustrid, sotsiaal-majanduslikud olud ja keskkonnategurid). Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeeritud ja planeerimata rasedus. Nõu ja abi pakkuvad asutused noortele seoses rasedusest hoidumise ja pereplaneerimisega.	Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus - väärtustab inimlikku ja kultuurilist mitmekesisust, suhtub sallivalt eriarvamustesse. Teadvustab oma väärtushinnanguid. Sotsiaalne ja kodanikupädevus - teeb koostööd, järgides kokkuleppeid, on õppes aktiivne osaleja, arvestab suhtlemisel inimeste eripäradega. Enesemääratluspädevus- käitub ohutult, teeb tervist toetavaid valikuid, vastutab oma valikute eest. Õpipädevus – otsib erinevaid allikmaterjale, kasutab neid autoriõigusi järgides, seostab saadud infot varemõpituga. Suhtluspädevus - kirjalikes ja suulistes ülesannetes enda väljendamine asjakohaselt ja korrektselt. Ettevõtlikkuspädevus - osaleb aktiivselt rühmatöodes ja aruteludes, esitab loovülesannetes ideid ja lahendab tekkivaid probleeme.

	Suhtevägivald (sh lähisuhte-, kohtingu ja seksuaalvägivald) ja selle ennetamise võimalused. Suhtevägivalla põhjused ja tagajärjed indiviidi, pere ja kogukonna tasandil ning abi saamise võimalused. Inimkaubandus ja prostitutsioon. Sõltuvus (sh kaassõltuvus, suhtesõltuvus) peres kui süsteemis ja abi saamise võimalused.	Digipädevus - kasutab ülesannete lahendamisel nutiseadmeid ja erinevaid programme. Läbivad teemad: Kultuuriline identiteet - mõistab perekonna tähtsust rahvuse säilimisel ja kultuuri edasandmisel. Teabekeskkond - kasutab usaldusväärseid allikaid. Tervis ja ohutus - kasutab arutluses teadmisi tervise aspektide kohta, teadvustab riskikäitumist, mõistab enda rolli turvalise keskkonna loomisel. Väärtustab tervislikku eluviisi. Väärtused ja kõlblus- väärtustab vägivallatut suhtlemist, oskab vajadusel abi otsida ja abi pakkuda.
--	--	--

“Suhted ja vastutus perekonnas”

Teema olulisus: Pereelu ja suhete tähtsus isiklikul, grupi, lähikonna ja ühiskonna tasandil.

Õpitulemused	Mõisted, märksõnad	Lõimingu võimalused: üldpädevused, läbivad teemad, teised õppeained
Selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule; Toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes; Analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhetele. Analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut; Analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele; Toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi; Toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid	Perekonna roll tavade, kommete ja traditsioonide hoidja ja kandjana ning põlvkondi ühendavate sidemete tugevdajana. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereliikmete rollid, ülesanded ja vajadused ning suhted (sh vägivaldsed suhted) ja toetus perekonna ülesannete täitmisel. Toetavad paari- ja peresuhted. Vastutus oma rolli eest peres arvestades pereliikmetega. Pereelu (sh abielu) sätestav seadusandlus ja pereliikmete õigused ja kohustused. Perepoliitilised meetmed perede toetamisel.	Üldpädevused: Kultuuri- ja väärtuspädevus - põlvkondade vaheliste sidemete ja suhtlemise tähtsuse kohta näidete toomine arutluses. Inimsuhete hindamine ja oma väärtushinnangute teadvustamine. Sotsiaalne ja kodanikupädevus – erinevate inimeste ja nende väärtushinnangute erinevuste aktsepteerimine ja arvestamine rühmatöös. Koostöö erinevate inimestega rühmatöös. Enesemääratluspädevus - oma emotsionaalsete, vaimsete vajaduste määramine täis tassi ülesandes. Oma käitumise analüüsimine erinevates perega seotud ülesannetes. Leiab lahendusi probleemsetes olukordades. Õpipädevus – otsib ja korrastab teemakohast infot, seostab seda varemõpituga, valib ülesannete täitmiseks sobivad õpimeetodid. Suhtluspädevus – kirjalikes ja suulistes ülesannetes enda väljendamine asjakohaselt ja korrektselt.

riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest; Teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel; Selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus. Analüüsib lahkuminek ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi; Selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi; Mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele; Teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel; Toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel. Mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;	Suhe. Paarisuhe. Lähisuhte ja selle olemus peres (sh abielus). Pere kui sotsiaalne süsteem laiemas sotsiaalses võrgustikus. Suhete katkemine (s h lahkuminek ja abielulahutus) peres ja kooselus. Lein ja leinaga toimetulek. Abi saamise võimalused. Inimõigused. Suhetega kaasnevad õigused ja kohustused inimeste võrdsel kohtlemisel. Laste õigused ja lastekaitse. Abi saamise võimalused. Inimliku läheduse ja armastuse erinevad avaldumisvormid. Armastus paarisuhtes (sh seksuaalsuhtes) Paarisuhte dünaamika. Seksuaalsuhte dünaamika: seksuaalsuse trepp.	Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus – kasutab matemaatilisi mudeleid pere eelarve koostamisel ja analüüsimisel. Ettevõtlikkuspädevus - osaleb aktiivselt rühmatöös ja aruteludes, esitab loovülesannetes ideid ja lahendab tekkivaid probleeme. Digipädevus - kasutab info otsinguks ja esitlusteks digiseadmeid, erinevaid programme. Läbivad teemad: Elukestev õpe ja karjääri planeerimine - töötab läbi perekonnaga seotud seaduse, selgitab pereliikmete rolle. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - mõistab pere kui ühiskonna mudeli toimimist, toob selle kohta näiteid. Kultuuriline identiteet - suhtub erinevatesse arvamustesse sallivalt, näitab põlvkondade vahelist seotust, tunneb ära stereotüübid ja väldib stereotüüpset käitumist, mõistab perekonna olulisust kultuuri edasikandjana. Teabekeskond – info otsingul kasutab usaldusväärseid allikaid, järgib autoriõigust. Tervis ja ohutus - vaimse, füüsilise ja sotsiaalse tervise aspektide väljatoomine. Vaimselt ja sotsiaalselt terviklikuks
--	---	--

Analüüsib seksuaalsuhet kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega; Teab, et turvaline ja vastastikku rahuldustpakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel, Selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele; Arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi; Selgitab koduse kasvatus mõju lapse arengule; Analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte kujunemist ning kasvatustüülide mõju sellele;	Terved ja turvalised seksuaalsuhted. Nõusolek ja vastutus seksuaalsuhetes. Soosterotüübid, meedia ja ühiskond. Pere eelarve koostamine arvestades pereliikmete vajadusi ja pere võimalusi. Koduse kasvatus (sh erinevate kasvatustüülide) mõju lapse arengule. Lapse ja vanema vaheline kiindumussuhte tähtsus lapse turvalisuse allikana peres.	ühiskonnaliikmeks kujunemine saab alguse perekonnast. Seostab stereotüüpe võimaliku vägivaldse käitumisega. Väärtused ja kõlblus – oskab märgata abivajajat ja sekkub võimaluste piires.
---	--	--

Kursus “Kristlik antropoloogia”

Õpitulemused ja õppesisu

Kristliku antropoloogia kursuse lõpetaja

- teadvustab inimpsüühika keerukust ja mõistab vajadust tunda aukartust inimese saladuse ees;
- võrdleb kristliku inimesekäsitluse põhiprintsiipe tänapäevaste psühholoogiauringutega; suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse, arvestab nende erivajadusi ja individuaalsust ning väärtustab individuaalseid ja kultuurilisi erinevusi;
- oskab kasutada kristlikule inimesekäsitlusele toetuvat teadmist õppimise ja muu tegevuse hindamisel ja kujundamisel;
- märkab ja väärtustab kristliku kultuuripärandi rikkust ja mitmekesisust;
- tunneb ära kristliku inimesekäsitluse põhimõisted, normid ja hoiakud, ka olulisemad pühakirjaviited erinevate autorite teostes;
- märkab ja väärtustab tekste, mis kõnetavad, inspireerivad, valgustavad;
- oskab näha sotsiaalseid protsesse kristlikust inimesekäsitlusest pärinevate teadmiste valgel (inimkondlik kokkukuulumine);
- märkab kogukonna möödapääsmatult olulist rolli kristlikus elus, kirjeldab selle erinevaid funktsioone;
- on aktiivne ja kompetentne demokraatliku ühiskonna kodanik, kellel on valmisolek kohaneda muutustega töö- ja ühiskonnaelus ning kes vastutab oma elu eest, tuleb toime probleemide lahendamisega või märkab ja teab, millal ja kust otsida abi;
- mõistab ja kirjeldab kristlikust pärandist ammutatud teadmiste ja kogemuste rakendamise võimalusi igapäevaelus.

Õppesisu ja õpitulemused teemade kaupa

Kristlik inimesekäsitlus: inimene on Jumala looming, Kristus on Jumala Sõna

Õppesisu. Töö inimest ja inimese universaalset teed ja väärtust kirjeldavate tekstidega. Lugemisoskuse tasandid. Teksti ja autori usaldusväärsuse küsimus tänapäeva maailmas. Pühakirja tekstid

Õpitulemused. Õpilane:

1. teab lugemisoskuse tasandeid (esmane, funktsionaalne, kriitiline, loov);
2. oskab leida autori rõhuasetusi ning autori sõnumi ja eesmärgi;
3. oskab sõnastada seda, mis teda kõnetas, inspireeris, valgustas, rõõmustas, korrale kutsus, temaga resoneerus;
4. analüüsib, kas ja mis tingimustel on isiklik kogemus usaldusväärne; mõtleb õpilase ja meistri suhte peale;
5. tunneb meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest; mõistab elamuseks vajaliku sisseelamise ja samastumise ning kriitilise lugemise/vaatamise vahet;
6. tunneb Pühakirja tekste.

Erinevad isiksusetüübid ja inimloomusele omased voorused ja pahed

Õppesisu. Sünnipärane isiksusetüüp; isiksuse kujunemine keskkonnas. Trauma mõju inimesele. Kõlbelise arengu teooriad; arusaam südame avarumisest. Isiksusetüüpide kaardistamine sõltuvalt nende potentsiaalsetest voorustest ja peamistest pahedest võrrelduna kompensatsioonimustritega traumakäsitlustes

Õpitulemused. Õpilane:

1. teab, et inimese tundeid, maailmavaadet, tegutsemisviisi ning nende kujunemist ja kujundamist on püütud mõista läbi aegade;
2. analüüsib, millele toetub hea läbisaamine ja koostöö erinevate inimeste vahel;
3. on mõelnud läbi, et kõikide tsivilisatsioonide keskmes on olnud midagi, mida peetakse pühaks; ebajumala mõiste;
4. teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse ja teistesse kui Jumala loodusse; väärtustab õppimise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust elutee kujundamisel; teab, et inimloomusel on varjukulg.

Mõtted kui tundeid, tõlgendusi ja tegevust mõjutav tasand inimeses

Õppesisu. Mõtted õigeusu inimesekäsitluse valgelt, (harjumuslikud) mõttemustrid. Mõtete valimine ja suunamine vaimse tervise kontekstis

Õpitulemused. Õpilane:

1. märkab, kuidas mõtted tekitavad tundeid ja tõlgendusi ning vastupidi;
2. teab erinevaid tegutsema ajendavaid tasandeid inimeses (keha, emotsioon, kujutluspilt, mõte, plaan/kava) ning mõistab nende korrastamise vajadust; jätab ruumi ka inimese saladusele; on arutlenud juhuse ja Ettehoolduse mõistete üle;
3. mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost;
4. mõistab ajutegevust muutvate ainetega seotud ohtude põhjusi;
5. väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning suunatust heale.

Teadvuse müsteerium

Õppesisu. D. B. Harti teadvusekäsitlus. Aju keerukus, metakognitiivsed oskused

Õpitulemused. Õpilane:

1. mõistab teadvuse mittemateriaalset loomust D. B. Harti käsitluses;
2. märkab, et psüühiliste protsesside tundmine aitab nendega toime tulla; oskab otsida teadmiste paljususes ja keerukuses keset ja fookust, mis on lihtne ja annab pidepunkti.

Emotsioonid, kired, vaimne tervis ja Kirik

Õppesisu. Traumateadlikkus. Voorused ja pahed, väärtuste teadlik valimine, igaviku mõiste. Vaimsed praktikad vs elav suhe; kuidas valida keelt, millega kõnelda sellest, mis on püha, või pöörduda selle poole, Kes on Püha. Erivajadused ja nendega toimetulek. Alandlikkuse mõiste. Vabaduse, vastutuse ja loovuse mõisted

Õpitulemused. Õpilane:

1. teab, mis on trauma ja kompensatsiooniks kujunenud käitumismustrid;
2. teab, mis on enesekasvatus, pahed ja voorused;
3. tunneb ja mõistab neuroloogilisi iseärasusi ja nendega toimetulemise viise;
4. teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele; mõistab enda valikute tagajärgi; teab, mis on sõltuvus ja kaassõltuvus, nende tagamaad ja ennetamine;
5. teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes tähelepanelik, inimeste suhtes hooliv;
6. on arutlenud tekstide põhjal vabaduse, vastutuse ja loovuse tähenduse üle;
7. tunneb palvetekste.

Koos elamise ja tegutsemise kujundamine/kujunemine (sotsiaalsed protsessid)

Õppesisu. Sotsiaalne võrdlemine ja identiteet. Sotsiaalne tajut. Esmamulje, eelarvamused, stereotüübid. Rühmaprotsessid: sünergia, vastutuse hajumine, konformsus, rühmamõtlemine Kogukond kui tasakaalustaja, täiendaja ja korrastaja

Õpitulemused. Õpilane:

1. selgitab kultuurilise ja rahvusliku identiteedi kujunemise mehhanisme;
2. analüüsib, kuidas esmamulje, eelarvamused ja stereotüübid mõjutavad inimeste sotsiaalset taju, ning toob selle kohta näiteid;
3. analüüsib rühmas toimuvate protsesside (sünergia, vastutuse hajumise, konformsuse, rühmamõtlemise) mõju inimese käitumisele, seostades seda igapäevaeluga;
4. väärtustab vajadust seista vastu rühmasurvele, mis õhutab ennast ja teisi kahjustavalt käituma;
5. võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
6. mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ning korraldamisel;
7. teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist;
8. väärtustab kogukonna rolli isiksuse ja elutee kujunemisel ning enda rolli kogukonnas;
9. väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist; mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise;
10. teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid; mõistab, et eriarvamused on osa unikaalsete inimeste vahelisest elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise; teab konflikti deeskaldeerimise võtteid.

Isa Vassili Zenkovski on öelnud: “Kohanemine nüüdisaegse ühiskonnaeluga – mis tähendab küllaltki pikka kohanemise ja õppimise aega – avab nüüdisaegses lapses suure avaruse; see jätab vabale valikule rohkem ruumi ja selles mõttes teravdab vabaduse taju. Nüüdisaegne laps, kes kasvab üha komplitseeritumates ja keerukamates sotsiopsühholoogilistes suhetes, peab talle avanenud vabadusega toimetulemiseks olema sotsiaalselt küps, aga lisaks sellele ka kõlbeliselt tugev.”

2.2. Ajalugu

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet. Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist. Gümnaasiumi ajaloo õppesisu korraldamise üle otsustatakse kooli õppekavas. Võimalik on korraldada õpe kursuste kaupa või lõimida Eesti- ja üldajaloo ainesisu. Kui Eesti ajalugu õpitakse iseseisvate kursustena, peaks esmalt käsitlema vastavaid üldajaloo teemaplokke, mis annavad avarama konteksti Eesti ajaloole. Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust. Avatud arutelu käigus tuleks analüüsida klassis esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlikke ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemine ajalooõpetuses eeldab erinevate seisukohtade ärakuulamist ja nende üle arutamist; mitmeperspektiivne ajalooõpe lubab käsitada tundlikke ajaloo teemasid laiemas võrdlevas kontekstis ja eri osapoolte seisukohast või rollist lähtudes. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitluse kaudu on võimalik vältida mineviku vastasseisude ülekannet praegustele gruppidentiteetidele. Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajaloo teemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist, kuid samas tuleb vältida relativismi, st kõigi vaatenurkade võrdselt asjakohaseks tunnistamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel saab toetuda üldhumanistlikele väärtustele ja ajalooteaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms). Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid

allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloosündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus. Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloo kohta. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlemine erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus; 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamine ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;
- 7) suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks. Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade käsitlemise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

2.2.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane: 1) analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel; 2) analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid; 3) mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi; 4) mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid; 5) mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise; 6) analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni; 7) mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest; 8) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust; 9) mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises; 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

2.2.3. Õpitulemused ja õppesisu

Kursus “Üldajalugu”

Üldajaloo kursus jaguneb kolmeks teemablokiks: vana-, kesk- ja uusaeg. Kursus annab ülevaate Euroopa kujunemisest, olulisematest sündmustest ja ühiskondlikest protsessidest. Õpilane saab tunda ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi. Õppevormideks on loeng, arutelu, iseseisvad tunnitööd, sh rühmatööd (nt ekspertgrupid, diskussioonivõrk vmt). Suurem iseseisev töö on ettekanne õpilase oma valitud antiikkultuuri, -teaduse või -filosoofia teemal. Kursuse sisulised rõhuasetused kujunevad koostöös õpilastega. Õpilastel võimalik valida, kas soovitakse pikemalt peatuda nt hellenismil, keskaegsetel mungaordudel, industriaalühiskonna tekkel vmt.

Õppesisu. *Vanaaeg.* Kreeta ja Mükene. Kreeka linnriigid: valitsemine, eluolu; Sparta ja Ateena. Hellenite kasvatus, haridus, igapäevaelu. Kreeka kultuur: mütoloogia, religioon, olümpiamängud, teater, teadus, filosoofia. Aleksander Suur ja hellenism. Rooma riigi teke. Rooma vabariik, selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: Caesar, Augustus, keisrivõimu kehtestamine. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus, haridus. Rooma õigus. Rooma kui suurlinn. Ehituskunst. Religioon: ristiusu teke, levik, tõus riigiusuks. Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus Euroopa ajaloos. Ajaloolised isikud: Perikles, Sokrates, Platon, Aristoteles, Aleksander Suur, Julius Caesar, Augustus, Jeesus Kristus, Constantinus Suur.

Keskaeg. Rahvasterändamine, Lääne-Rooma langus. Frangi riik: Karl Suur. Keskaja ühiskond ja eluolu: läänikord, rüütlikultuur, katoliku usk. Ilmalik keisrivõim ja paavstlus, religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad. Linnaühiskond. Ülikoolide teke (skolastika). Ajaloolised isikud: Chlodovech, Karl Martell, Karl Suur, Otto Suur, Innocentius III

Uusaeg. Uue maailmapildi kujunemine: renessanss, maadeavastused, trükikunst ja reformatsioon (nende mõju kirjaoskuse levikule ja haridusele). Absolutism (Prantsusmaal) ja parlamentarism (Inglismaal). Poliitiline kaart uusaja alguses. Teadusrevolutsioon ja valgustus. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine. Prantsuse revolutsioon, Napoleoni sõjad. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke. Ajaloolised isikud: Martin Luther, Galileo Galilei, Oliver Cromwell, Louis XIV, Peeter I, Katariina II, Napoleon Bonaparte, Otto v Bismarck. Industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Majanduse, teaduse, tehnoloogia areng uusajal.

Õpitulemused. Õpilane: 1) teab üldajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; 2) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslike seoseid erinevatel üldajaloo perioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas; 3) iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu; 4) teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; 5) rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat; 6) toob näiteid, kuidas üksikisiku valikud on muutunud arusaamasid ühiskonnas või kitsamas valdkonnas; 7) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus; 8) teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu; 9) toob näiteid demokraatia kujunemisloost; 10) teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule; 12) tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast; 13) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast; 14) selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi; märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust; 15) mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega; 16) toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest; analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

Kursus “Eesti ajalugu I -- kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni”

Tegemist on Eesti esi-, kesk- ja varauusaja kursusega, mis annab ülevaate Eesti ajalooost mandrijää taandumisest kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni ehk Eesti alade asustamisest kuni reformatsioonini. Eesti ajalugu analüüsitakse Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis, vaadates nende vastastikuseid seoseid. Näidete järgi õpitakse tundma, kuidas Euroopa ja maailma areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel. Empaatiatülesannetega rekonstrueeritakse minevikus elanud inimese elu, võttes arvesse ajastu eripära.

Esiaja osas pööratakse eraldi tähelepanu arheoloogia teadusele ja meetoditele, nagu radiosüsinikumeetod, eksperimentaalarheoloogia, paleogeneetika, päritolu määramine Sr isotoobi põhjal. Keskaja osas pööratakse eraldi tähelepanu kirjallikele allikatele, nagu Läti Henriku kroonika, Russowi kroonika, Kelchi kroonika. Uuritakse autori kohta ja analüüsitakse teksti. Kursuse suurem iseseisev töö on õpilase ettekanne enda valitud esiaja või keskaja teemal. Täpne õppesisu lähtub konkreetse lennu ja suuna õpilaste huvist ning kujuneb kokkuleppel.

Õppesisu. *Esiaeg.* Jää taandumine, inimasustuse algus Euraasia põhjaosas. Muinasaja allikad ja nende uurimine. Kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: kammkeraamika, nöörkeraamika (elanike tegevusalad, iseloomulikud muistised). Pronksiaeg. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused. Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Kaubateede kujunemine. Maakonnad, kihelkonnad, külad, elamud. Muinasusund ning ristiusu levik Eestis.

Keskaja. Balti ristiõdade põhjused. Muistne vabadusvõitlus. Eestlaste lüüasaamise põhjused, tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana. Vana-Liivimaa riigid. Suhted omavahel ja naabritega. Jüriöö ülestõus. Keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Seisused. Maapäev. Mõisate rajamine. Sunnismisuse, teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine, eluolu. Gildid ja tsunftid. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Kirik ja kultuur: vaimulikud ordud, kloostrid.

Varauusaeg. Tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis. Reformatsioon Eestis. Haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus. Liivimaa sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis, sõja eellugu, kulg, tulemused. Eesti kolme kuningriigi valduses: võimukorraldus, poliitiline kaart. Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

Õpitulemus. Õpilane: 1) teab Eesti ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; 2) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas; 3) iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu; 4) rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta; 5) mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis; 6) seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; 7) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel; 8) toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele; 9) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas; 10) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; 11) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi; 12) tõlgendab ajaloo sündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast; 13) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast; 14) selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi; 15) märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust; toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti

kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest; 16) analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust.

Kursus “Eesti ajalugu II. Varauusaeg-uusaeg ehk Rootsi aeg ja Vene aeg”

Tegemist on Eesti uusaja kursusega, mis annab ülevaate Eesti ajaloost Rootsi ajal (kuni Põhjasõjani), 18. sajandil ja 19. sajandil ja 20. sajandi algul. Kursuse kaks suuremat iseseisvat tööd on ettekanne õpilase enda valitud Rootsi aja või Põhjasõja teemal ning ühe kiire linnastumise perioodil (19. saj lõpul / 20. saj alguses) kujunenud Tallinna asumide videotutvustus.

Täpne õppesisu lähtub konkreetse lennu ja suuna õpilaste huvist ning kujuneb kokkuleppel.

Õppesisu. *Rootsi* suurriigi ajastu. Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel. Majandusareng: talurahva õiguslik seisund, majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuri teke. Kaubandus. Vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused. Rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule.

Eesti 18. sajandil. Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord. Vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul. Moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul. Talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus. Ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel. Moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Õpitulemus. Õpilane: 1) seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas; 2) toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; 3) mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis; 4) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel; 5) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; 6) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi; teab, kuidas toimus Rootsi võimu järk-järguline kehtestamine kogu Eesti alal; 11) analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist; nt iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule; 12) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas; 13) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; 14) teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule; mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeva; 15) teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; 16) analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; 17) kirjeldab moderniseeruvat Euroopat ja Venemaad 19. sajandil ja 20. sajandi algul; analüüsib Euroopa valgustusideede mõju Eesti vaimuelule; 18) teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid; mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos; seletab ja kasutab kontekstis

mõisteid estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool; 19) iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga; iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega; teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid; 20) selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju; 21) analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu; 22) analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist; 23) tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast; 24) märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust; 25) toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest

Kursus “Lähiajalugu I -- Eesti ja maailm 20. sajandi esimesel poolel ehk 1900-1945”

Kursus jaguneb neljaks suuremaks teemaks: maailm esimese maailmasõja eel, esimene maailmasõda (sh Eesti vabadussõda), maailmasõdade vaheline aeg teine maailmasõda.

Maailm esimese maailmasõja eel

Õppesisu. Suurriikide arengujooned, poliitiliste süsteemide erinevused, Venemaa. Maailma majandus: teadusrevolutsioon, monopolid, kapitali eksport, vabaturumajandus ja proteksionism. Suurriikide liidud: kujunemise põhjused ja tagajärjed. Maailm Esimese maailmasõja eel

Õpitulemus. Õpilane: 1) iseloomustab suurriikide arengujooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes; 2) teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi; 3) tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume; 4) iseloomustab maailma majanduse arengujooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju; 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit.

Esimene maailmasõda

Õppesisu. Esimese maailmasõja põhjused. Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid. Esimese maailmasõja tagajärjed: impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit. Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine, Vabadussõda, Tartu rahu.

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi; 2) analüüsib Esimese maailmasõja tagajärge ja mõju maailma arengule; 3) analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi; 4) teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel; 5) mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel; 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu; 7) teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid

Õppesisu. Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted. Demokraatia levik. Demokraatia põhjooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss. Autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism. Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Uute konfliktide kujunemine, kriisikolled. Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi; 2) teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda; 3) iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju; 4) analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; 5) analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut; 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased; 7) teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler,

Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

Teine maailmasõda

Õppesisu. Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk. Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine. Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus. Tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahinguid (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant). Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule. Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele. Pagulaskond.

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel; 2) iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi; 3) iseloomustab sõjategevust kaardi järgi; 4) teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu; 5) analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole; 6) teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust; 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Anšluss, Müncheni konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO.

Kursus “Lähiajalugu II -- Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel ehk 1945-1985”

Kursus jaguneb neljaks osaks: külm sõda, demokraatlik maailm pärast teist maailmasõda, NSVL ja kommunistlik süsteem, maailm sajandivahetusel

Külm sõda

Õppesisu. Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud. Kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid. Kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis. Lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme; 2) analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi; 3) analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal; 4) iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal; 5) teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust; 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külma sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie.

Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda

Õppesisu. USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu. Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni; 2) teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe; 3) teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust; 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE.

NSVL ja kommunistlik süsteem

Õppesisu. Kommunistliku süsteemi kujunemine. Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus. NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestiga.

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni; 2) iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut; 3) analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi; 4) analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal; 5) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus,

Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon; 6) teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

Maailm sajandivahetusel

Õppesisu. NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis. Kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju väärtushinnangutele. Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine. USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas. Eesti iseseisvuse taastamine. Integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine. Uued pingekolled: Balkani kriis

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi; 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu; 3) analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist; 4) analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku; 5) selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma; 6) teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust; 7) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.

Kursus “Lähiajalugu III -- Eesti ja maailm viimastel kümnenditel ehk 1985-tänapäev”

Kursus jaguneb neljaks osaks: eluolu ja kultuur, sõja ja rahu küsimus, inimsusevastased kuriteod, muu maailm.

Eluolu ja kultuur

Õppesisu: Ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris. Muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad. Teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu. Kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika. Mitmekultuurilisuse kontseptsioon. Poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

Õpitulemused. Õpilane: 1) arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades; 2) toob näiteid noorsooliikumistest (biitnikud, hipid, punkarid), solidaarsusliikumistest (panafrikanism, keskkonnakaitse, feminism) ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale; 3) teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus; 4) toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

Sõja ja rahu küsimus

Õppesisu: Suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht. Rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO. Uue maailmakorra loomise katsed. Konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel. Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

Õpitulemused. Õpilane: 1) analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul; 2) analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes; 3) selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada; 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism.

Inimsusevastased kuriteod

Õppesisu: Massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured. Koonduslaagrid, GULAG. Küüditamised. Natsismikuriteod. Kommunismikuriteod. Genotsiid, etnilised puhastused. Inimsusevastased kuriteod Eestis

Õpitulemused. Õpilane: 1) selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku; 2) mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust; 3) toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest; 4) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG.

Muu maailm

Õppesisu. Koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed. Uute vastasseisude kujunemine, terrorism. Islamimaailma aktiveerumine ja vastuolud läänega.'

Õpitulemused. Õpilane: 1) iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi; 2) analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu.

2.3. Ühiskonnaõpetus

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus peab olema vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme.

Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadetega ning demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus.

Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid.

Ühiskonna ja selle arengu teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust.

Majandust käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks.

Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvatele õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu

varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni kujundamisele. Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanamise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

2.3.2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane: 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi; 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon; 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega; 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana; 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes; 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

2.3.3. Õpitulemused ja õppesisu

Kursus “Ühiskonna areng ja demokraatia”

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õppesisu. Põhiideoloogiad (*mõisted: liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade*). Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid (*mõisted: unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon*). Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid (*mõisted: liberaalne riik; autoritaarne riik, totalitaarne riik*). Riigivalitsemise vormid (*mõisted: vabariik - parlamentaarne ja presidentaalne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav*

riik). Inimõigused, kodanikuõigused. Valimised: (mõisted: majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem; valimiskampaania, valimisreklaam; mandaat, valimisringkond, valimisnimekirjad (avatud/suletud; "tribulised" nimekirjad); tsensus/ valimiskünnis). Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip (mõisted: seadusandlik võim; täidesaatev võim; kohtuvõim). Põhiseaduslikud institutsioonid. Õigusriigi toimimine: (mõisted: põhiseadus, seadus, määrus, korraldus ja direktiiv). Poliitika kujundamine: (mõisted: koalitsioonileping, arengukavad, strateegiad, huvirühmad, kaasamine). Kodanikuportaali: (mõisted: e-riik; eID privaatsus; ID-kaart, digiallkiri, digitaalne identiteet, parool, PIN-kood, mobiil-ID, smart-ID, e-teenus, Eesti.ee, küberjulgeolek). Huvikaitse: (mõisted: referendum, rahvaalgatus, eelnõu, arupärimine; meeleavaldus/pikett, marss, märgukiri/petitsioon, streik, ametiühing, tarbimisboikott, meediakampaania, ühiskonnakriitika)

Õpitulemus. Õpilane: 1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid; 2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires; 3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased; 4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana; 5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust; 6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Ühiskond ja selle areng

Õppesisu. Märksõnad: Ühiskonna olemus, erinevad ühiskonnatüübid (mõisted: põllumajandusühiskond; tööstusühiskond; teenindus-ja infoühiskond; modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond); ühiskonnarühmad; ühiskonna kolm sektorit (mõisted: avalik sektor, erasektor; vabakond); ühiskonnaühmad (mõisted: eliit, mass, pluralism); kihistumine: mõisted: sotsiaalne mobiilsus; sotsiaalne tõrjutus; sotsiaalne õiglus; sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajaätus; kollektiivne identiteet; tänapäeva ühiskondade väljakutsed

Õpitulemus. Õpilane: 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid; 2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima; 3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust; 4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust; 5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale; 6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu; 7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

Kursus "Majandus ja rahvusvahelised suhted"

Majanduse toimimine

Õppesisu. Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus: Mõisted: ressurss, majandus süsteemid, sisemajanduse kogutoodang (SKP), eelarvetasakaal, inflatsioon, deflatsioon, impordi-eksport, riigi välisvõlg, buum, kapital, konkurents, monopol, kartell, turutõrked, tootlikus. Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises; Mõisted: prioriteet, eelarvepoliitika, rahapoliitika, keskpang, pangandus, kurss, EURIBOR, tollid, kvoodid, standardid, vabakaubandus, ühisturg, tolliliit, tasaareng. Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem. Mõisted: riigieelarve, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid; maamaks, kohalikud maksud, tollimaks, maksudeklaratsioon. Ettevõtlusega alustamine.

Mõisted: kapital, investor, AS/OÜ, äriplaan, kasum, kahjum, pankrot, innovatsioon, idufirma, start-up, loomemajandus, sotsiaalne ettevõtlus, loomevargus/ plagiaat. Tööturg. Mõisted: tööhõive, ülalpeetav, tööpuudus, tööjõupuudus, tööhõivepoliitika, tööleping, ümbrikupalk, ametiühing, streik, palgalõhe, brutopalk, netopalk, alampalk. Tarbimine. Mõisted: tarbimisühiskond, ostukorv, esmatarbekaup, ringmajandus, taaskasutus, õiglane kaubandus (fair trade), "rohe pesu", tarbijakaitse, tootemärgised, reklaam, sisuturundus. Isiklik eelarve - säästmine, investeerimine ja laenamine: Mõisted: sissetulekud, püsikulud, mugavuskulud, säästukonto, varaklassid, väärtpaber (aktsia, osak), börs, investering, investeerimisfond, pensionifond, tootlus, laen, võlg, intress, intressimäär, viivis, krediidi kulukuse määr, käendaja, maksehäire, inkasso, võlanõustaja

Õpitulemus. Õpilane: 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas; 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale; 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse; 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid; 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil; 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult; 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana; 8) teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.

Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õppesisu. Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil - keskkonna- ja sotsiaalprobleemid.. Riikidevaheline suhtlus: Mõisted: *diplomaatia, de jure, de facto*. Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele. Mõisted: *sõjategevus, sõjakuritegu, asümeetrilinesõda, infosõda, terrorism*. Rahvusvahelised organisatsioonid. Mõisted: *Riikidevahelised koostööorganisatsioonid; hargmaised ettevõtted; valitsusvälised organisatsioonid. ÜRO ja selle allorganisatsioonid (UNESCO, WHO, jt), NATO, OECD, OSCE, Euroopa Nõukogu.*

Õpitulemus. Õpilane: 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi; 2) toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu; 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust; 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi; 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Kommunikatsioon, infopädevus

Õppesisu. ajakirjanduseetika; demagoogia, propaganda, vandenõuteooriad, valeinfo ja selle liigid; infosõda; stereotüübid ja sildistamine; sõnavabadus ja vaenukõne

Õpitulemus. Õpilane: 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju; 2) oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset; 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

2.3 Riigikaitse

Kursuse maht: 35 ainetundi

Riigikaitse õppe- ja kasvatuseesmärgid

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) on Eestile lojaalne kodanik, kellel on positiivne hoiak ja valmidus vajaduse korral Eestit kaitsta ning kes tegutseb lähtuvalt õigusriigi põhimõtetest;
- 2) järgib demokraatlikke väärtusi ning on solidaarne ja vastutustundlik;
- 3) mõistab riigikaitse seotust erinevate ühiskonnaelu valdkondadega;
- 4) väärtustab kaitseväelase elukutset, kaitseväge ja vabatahtlikku tegevust Kaitseliidus ning selle eriorganisatsioonides;
- 5) teab riigikaitse korraldust ning kaitseväge ülesehitust ja ülesandeid ning riigikaitset reguleerivaid õigusakte;
- 6) teab kodanikukaitse põhimõtteid;
- 7) tunneb huvi riigikaitse ja sõjaajaloo vastu;
- 8) teab NATO kollektiivse kaitse põhimõtet;
- 9) on omandanud esmased oskused ohutult relva käsitseda, esmaabi anda, kriisiolukordades käituda ja tegutseda;
- 10) teab topograafia põhialuseid, orienteerub maastikul kaardi ja kompassiga ning käitub keskkonda säästvalt.

Õppeaine kirjeldus

Riigikaitseõpetusega taotletakse, et õpilased saavad põhiseadusest lähtuvalt teadlikuks oma riigikaitsealastest kohustustest ja õigustest ning ettekujutuse kaitseväeteenistuse liikidest. Õppe kaudu omandatakse riigikaitse valdkonna teoreetilised teadmised, mida kinnistatakse praktilises tegevuses. Riigikaitseõpetuse eesmärk on panna alus Eesti riigikaitse põhimõtete mõistmisele, kujundada kodanikuteadlikkust ja valmisolekut vajaduse korral Eestit kaitsta. Õppes käsitletakse teatud teemasid süvitsi ja teatud teemasid ülevahtlikult, et vältida õppijate ülekoormatust.

Riigikaitseõpetuse kohustuslikule kursusele (35 tundi) lisandub õpilase valikkursusena (35 tundi) praktiline väljaõpe riigikaitsealaagris (Kaitseliidu väljaõppekeskuses või välilaagris). Praktilistes harjutustes, sh välilaagris osalemise eeldus on teoreetilise kursuse vastava osa läbimine. Kohustusliku kursuse raames lõimitakse teoreetilist ja praktilist õpet, kasutades muuhulgas kooli metsasel territooriumil avanevaid võimalusi maastikul tegutsemiseks.

Riigikaitseõpetuse teoreetiline kursus algab ülevaatega Eesti sõjaajaloost, sõdade tekkeloost, põhjustest ja tagajärgedest. Omandatakse ülevaade tänapäeva ohtudest, kriisidest ja relvakonfliktidest ning rahvusvahelisest õigusest, sh sõjaõigusest. Teoreetilise kursusega omandatakse esmased teadmised Eesti riigikaitsest, riigikaitse juhtimisest ning eesmärkidest, kaitseväge ja Kaitseliidu ülesehitusest, julgeoleku- ja kaitsepoliitikast ning kaitseväeteenistusest. Käsitletakse rivi korra kujunemist ja kasutamist, erinevat tüüpi relvastuse arengut, tähendust ajaloos ja vajalikkust tänapäeval ning tutvutakse erinevate relvatüüpidega. Käsitletakse kodanikukaitse temaatikat ja esmaabi osutamist ning õpitakse looduses ilma abivahenditeta toime tulema. Õpitakse topograafiat, sh maastikul orienteerumist kaardi ja kompassiga, kaitseväge tegevuse mõju keskkonnale ning selle leevendamise võimalusi.

Riviõppes harjutatakse seisanguid, pöördeid, erinevaid liikumisviise, sh maastikul, ning erinevaid rännakuviise. Topograafia praktiliste harjutustega õpitakse kasutama topograafilist kaarti, mõõtkava ja leppemärke ning asimuudi määramist kompassiga. Eraldi harjutatakse orienteerumist kompassi ja kaardiga ning muude positsioneerimissüsteemidega. Praktiline

esmaabi hõlmab tegevuste järjekorra õppimist õnnetuspaigal ning elupäästvat ja jätkuvat esmaabi.

Riigikaitselaagri valikkursus on täpsemalt kirjeldatud peatükis “Õpilase valikained”.

Lõimingu võimalusi teiste õppeainetega

Riigikaitseõpetus on multidistsiplinaarne õppeaine, millel on tihedaid kokkupuutepunkte mitme õppeainega:

- 1) ajalugu – sõjaajalugu, kriiside ja konfliktide tekkepõhjused ning tagajärjed, rahvusvahelised kriisid ja konfliktid, NATO ja ÜRO;
- 2) bioloogia – inimese anatoomia, füsioloogia, massihävitusrelvad, kodanikukaitse, keskkonnakaitse;
- 3) eesti keel – terminoloogia, töö õigustekstidega, suuline ja kirjalik eneseväljendusoskus;
- 4) füüsika – ballistika, massihävitusrelvad, kodanikukaitse;
- 5) geograafia – kaardiõpetus;
- 6) keemia – massihävitusrelvad, kodanikukaitse, ohutusnõuded;
- 7) kehaline kasvatus – üldfüüsiline tegevus ja vastupidavus;
- 8) matemaatika – mõõtkava arvutamine, kraadide arvutamine, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) vahendite kasutamine;
- 9) võõrkeeled – terminoloogia;
- 10) ühiskonnaõpetus – kodanikukasvatus, riigikaitse korraldus, kaitseväge ja Kaitseliidu struktuur, NATO ja ÜRO, rahvusvahelised kriisid ja konfliktid, Eesti kaitsepoliitika.

Õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Õpet kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida üksi ja koos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid IKT-l põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, lahingupaik, väeosa ja teised riigikaitse institutsioonid, sh kaitseväge õppeasutused, jne;
- 7) kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: paaris- ja rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlus, arutelu, seminar, projektõpe; skeemi, plaani, tabeli koostamine; praktilised ja uurimistööd; infootsing teabeallikatest ning infoanalüüs, referaadi ja ettekande koostamine, retsenseerimine ja esitlemine IKT vahendeid kasutades; allikaanalüüs (dokument, tekst, statistika jms), töö erinevate e-riigi vahenditega (riigiportaal, e-teenused, teabepäring, õigusaktid internetis) ning kaardiga;
- 8) viiakse õppetegevus välilaagris läbi päevaplaani alusel.

Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus.
2. Kool võimaldab õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, lahingupaik, väeosa ja teised riigikaitseelised institutsioonid, sh kaitseväge õppeasutused, jne).
2. Koolil on ainekava eesmärgi toetavaid õppematerjale ja -vahendeid: õigusaktid, kaardid, teemakirjandus, pildid, plakatid jm illustratiivne materjal, skeemid, statistilised andmed, ajakirjandusväljaanded Riigi Kaitse, Diplomaatia, Kaitse Kodu, Sõdur, Sõdurileht; auvised, matkevahendid.
3. Praktilisteks õppetegevusteks kasutatakse muuhulgas ka kooli territooriumi (männimets).

Hindamise alused

Riigikaitse õpitulemusi hinnates lähtutakse õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlesest. Riigikaitse õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekavas taotletavatele õpitulemustele.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Õpitulemuste kontrollimise vormid on mitmekesised. Suulise arutluse kõrval on olulisel kohal kirjalikud tööd: testid, töö kaardiga, statistika ja õigusaktide kasutamine ning analüüs, referaatide ja uurimistööde koostamine, aramusloo kirjutamine, juhtumianalüüs. Nii teoreetilist kui ka praktilist kursust hinnates arvestatakse ainealaste teadmiste ja oskuste taset, aktiivsust osalemisel praktilises tegevuses ning vastutustunnet ja kaaslaste toetamist ühistes tegevustes ja rühmatöös – kodanikuosalust. Kontrollivaid ülesandeid koostades tuleb arvestada, et esindatud oleksid erineva tasandi ülesanded: teadmiste kontrollimine (mõisted, faktid, seaduspärasuste tundmine), teadmiste rakendamine (kasutamine uues situatsioonis), mõistmine (kirjeldamine, seletamine, ümbersõnastamine), analüüs ja süntees (seoste näitamine, võrdlemine, rühmitamine, eristamine, faktide sidumine seaduspärasustega) ning hinnangu andmine (järeltuste, otsustuste tegemine). Laagris hinnatakse praktilisi sooritusi. Ohutushoiutesti positiivne sooritus on eelduseks praktilisel laskeharjutusel osalemiseks.

Gümnaasiumi õpitulemused

Gümnaasiumi õpitulemused kajastavad õpilase rahuldavat saavutust.

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) on Eesti Vabariigile lojaalne kodanik, järgib demokraatlikke väärtusi ning on vajaduse korral valmis Eestit kaitsma;
- 2) tunneb sõjaajaloo, sh Eesti sõjaajaloo tähtsamaid sündmusi ja nende mõju ning tagajärgi ühiskonna arengule ja oma lähedastele;
- 3) teab ning analüüsib peamisi aktuaalseid rahvusvahelisi probleeme ja nende mõju Eesti ühiskonnale ning NATO kollektiivse kaitse põhimõtet;

- 4) leiab ja kasutab vajaduse korral riigikaitsele puutuvat olulist infot, sh Eesti riigikaitse üldist korraldust reguleerivaid õigusakte;
- 5) teab kaitseväge teenistuse põhiluseid, sh on omandanud esmase ettekujutuse ajateenistusest ning Kaitseliidust ja selle eriorganisatsioonidest ning teab ja väärtustab kaitseväge elukutset; 6) tunneb riigilise liikumise, relvaõppe, sh ohutuse põhiluseid, oskab käituda kriisiolukorras ja anda esmaabi;
- 7) orienteerub iseseisvalt maastikul kaardi ja kompassiga, arvestades keskkonnakaitse põhimõtteid ning norme;
- 8) tegutseb meeskonna koosseisus kaaslasi abistavalt ja toetavalt.